

Arina Kankaanrinne

KESKIVERTOKULUTTAJA UNIONIN TUOMIOISTUIMEN RATKAISUKÄYTÄN- NÖSSÄ

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2024

TIIVISTELMÄ

Arina Kankaanrinne: Keskivertokuluttaja unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä
Pro Gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Kauppatieteiden tutkinto-ohjelma, vero-oikeus
Marraskuu 2024

Euroopan unionissa on käytössä arvonlisäverodirektiiviin perustuva yhteinen arvonlisäverojärjestelmä. Tämän yhteisen arvonlisäverojärjestelmän tarkoituksena on tasapuolistaa kilpailua ja verotusta Euroopan unionin alueella. Jotta arvonlisäverojärjestelmän taustalla oleva tavoite kilpailun ja verotuksen tasapuolistamisesta toteutuisi, on tärkeää, että jäsenvaltiot tulkitsevat ja soveltavat arvonlisäverosääntelyä yhtenäisellä tavalla. Unionin tuomioistuin, on tärkeässä roolissa tämän yhtenäisyyden varmistamisessa, sillä se voi antaa ennakkoratkaisuja unionin arvonlisäverosääntelyn tulkinnasta. Nämä ennakkoratkaisut ovat jäsenvaltioita sitovia.

Näissä ennakkoratkaisuissaan unionin tuomioistuin arvioi, miten arvonlisäverodirektiivin sääntelyä ja arvonlisäverotukseen liittyviä oikeusperiaatteita tulisi tulkita ja soveltaa. Tämän arvioinnin apuna unionin tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajan käsitettä. Keskivertokuluttajan näkökulmasta arvioidaan muun muassa tavaroiden ja palvelujen samankaltaisuutta sekä sitä, onko monesta eri osatekijästä koostuvassa suorituksessa kyse arvonlisäverotuksen näkökulmasta yhdestä vai useammasta suorituksesta.

Vaikka unionin tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajan käsitettä monessa antamassaan ennakkoratkaisussa, ei se ole juurikaan avannut ennakkoratkaisujensa perusteluissa sitä, mitä keskivertokuluttajalla oikeastaan tarkoitetaan. Kuka on tämä keskivertokuluttaja, jota tuomioistuin hyödyntää perusteluissaan? Tutkimuksessa pyritään vastaamaan tähän kysymykseen lainopin keinoin. Sen lisäksi, että tutkimus valottaa sitä, kuka keskivertokuluttaja on, tutkimuksessa avataan myös niitä yhteyksiä, joissa keskivertokuluttaja esiintyy unionin tuomioistuimen arvonlisäverotusta koskevilla ennakkoratkaisuilla.

Avainsanat: arvonlisäverotus, keskivertokuluttaja, liittymisperiaate, neutraliteettiperiaate

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

1. Ei
2. Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimet ja versiot: OpenAi GPT-4

Käyttötarkoitus: Olen hyödyntänyt tekoälysovellusta on tutkimuksen tekstin oikolukemiseen aivan tutkimuksen tekemisen loppuvaiheessa. Olen pyytänyt tekoälysovellusta oikolukemaan tekstiä ja osoittamaan siinä mahdollisesti olevat virheet. Tämän jälkeen olen arvioinut mahdollisen tarpeen korjata tekoälysovelluksen ilmoittaman virheen ja itse korjannut tämän. Tekoäly ei ole missään vaiheessa tehnyt muutoksia suoraan tutkimuksen tekstiin.

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: Tekoälyä on hyödynnetty aivan koko tutkimuksen tekstin oikolukemiseen.

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHTEET	ii
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimusaiheen esittely ja tutkimuksen perustelut.....	1
1.2 Tutkimuskohteen rajaus ja fokusointi.....	3
1.3 Tutkimuskysymykset.....	4
1.4 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen aineisto.....	5
1.5 Tutkimuksen rakenne.....	8
2 UNIONIN TUOMIOISTUIN ARVONLISÄVEROJÄRJESTELMÄN VARTIJANA	10
2.1 Euroopan unionin arvonlisäverojärjestelmä	10
2.2 Ennakkoratkaisujen tulkintavaikutus.....	13
3 NEUTRALITEETTIPERIAATE JA KESKIVERTOKULUTTAJA	16
3.1 Pyrkimys neutraalisuuteen arvonlisäverosääntelyn taustalla	16
3.2 Keskivertokuluttaja neutraalisuuden määrittäjänä.....	18
3.3 Keskivertokuluttajan kulutustarpeen arviointi	19
3.4 Suoritusten ominaisuuksien arviointi keskivertokuluttajan näkökulmasta	21
4 LIITTYMISPERIAATE JA KESKIVERTOKULUTTAJA	27
4.1 Lähtökohtana suoritusten erillisyys ja itsenäisyys	27
4.2 Jakamaton taloudellinen suoritus ja keskivertokuluttaja.....	30
4.3 Liittymisperiaate ja keskivertokuluttaja	36
5 KESKIVERTOKULUTTAJA SUORITUKSEN LUONTEEN MÄÄRITTÄJÄNÄ	44
6 HAVAINTOJA KESKIVERTOKULUTTAJASTA – KUKA ON KESKIVERTOKULUTTAJA?	53
6.1 Keskivertokuluttaja on näkökulma, ei henkilö.....	53
6.2 Keskivertokuluttaja kielellinen tulkinnan mukaan.....	57
6.3 Kansallinen tuomioistuin arvioi keskivertokuluttajan näkökulman	61
6.4 Keskivertokuluttaja Euroopan unionin eri jäsenvaltioissa	63
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	68

LÄHTEET

Centore – Sutich 2015

Centore, Paolo – Sutich, Maria, Publishing Industry and Reduced VAT Rates: An Open Question. VAT Monitor 2015

HE 88/1993 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle arvonlisäverolaiksi 88/1993.

Hokkanen 2013

Hokkanen, Marja, Arvonlisäverodirektiivi ja muu eurooppaoikeus arvonlisäverolain tulkinnassa. Teoksessa Hokkanen et al.: Arvonlisäverotus: EU-tuomioistuimen ratkaisut ja niiden tulkinnat. KHT-Media 2013.

Juanto – Saukko 2014

Juanto, Leila – Saukko, Petri, Arvonlisäverotus ja muu kulutusverotus. 8., uudistettu painos. Helsinki 2014.

Laitinen – Pokkinen 2024

Laitinen, Juha – Pokkinen, Maarit, Alv. Helsingin seudun kauppamari. kauppakamaritieto.fi. (viitattu 9.5.2024)

Laitinen – Pokkinen 2013

Laitinen, Juha – Pokkinen Maarit, Liittymisperiaate. Teoksessa Hokkanen et al.: Arvonlisäverotus: EU-tuomioistuimen ratkaisut ja niiden tulkinnat. KHT-Media 2013.

Letto-Vanamo 2020

Letto-Vanamo, Pia, Johdatus oikeuteen ja oikeudelliseen ajatteluun. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2020.

Määttä 2013

Määttä, Kalle, Liittymisperiaate – arvonlisäverotuksen ikuisuusongelma. Verotus 4/2013, s. 366–375.

Määttä 2014

Määttä, Kalle, Oikeuslähdeoppi lakien tulkinnassa – II Lain sanamuoto oikeuslähteenä. Edilex Lakitieto Oy 2014.

Määttä 2015

Määttä, Kalle, Arvonlisäverolain tulkintaongelmat. Kauppakamari 2015.

Määttä 2022

Määttä, Tapio – Paso, Mirjami, Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Unicontent 2022.

Ojanen 2016

Ojanen, Tuomas, EU-oikeuden perusteita. Uudistettu laitos. Edita Publishing Oy 2016.

Raitio 2011

Raitio, Juha, Euroopan integraatio ja Euroopan unionin rakenteet. Helsingin yliopiston tiedekunnan julkaisuja 2011.

Rother 2003

Rother, Eila, Eurooppaoikeus ja arvonlisäverotus. WSOY Lakitieto 2003.

Smith 1996

Smith, Stephen, Subsidiarity and Neutrality in European Tax Policy: Economic Considerations. Teoksessa Smith, Stephen – Barents, René: Neutrality and Subsidiarity in Taxation. Kluwer Law International 1996, s. 7–27.

Talus – Penttinen 2016

Talus, Kim – Penttinen, Sirja-Leena, Eurooppaoikeudelliset oikeuslähteet ja niiden tulkinta oikeustieteellistä opinnäytettä kirjoitettaessa. Teoksessa Miettinen et al: Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta, s. 223–245. Edita Publishing 2016.

Terra – Kajus 2017

Terra, Ben – Kajus, Julie, A guide to the European VAT Directives Vol 1 – Introduction to European VAT. IBFD 2019.

Tikka 1994

Tikka, Kari, Arvonlisävero verojärjestelmän osana. Teoksessa Kallio, Mika: Arvonlisäverotus. Tietosanoma Oy 1994, s. 21–35.

Virtanen – Tannila 2015

Virtanen, Maritta – Tannila, Eija, EUT:n arvonlisäveropäätökset. Verotus 3/2015, s. 341–342.

Ylevä 2012

Ylevä, Lasse, Syyllisyyskysymyksen ratkaisemiseen liittyvästä todistusharkinnasta. Defensor Legis 6/2012, s. 791–807.

Unionin tuomioistuimen oikeustapaukset

C-342/97, *Lloyd Schuhfabrik Meyer*, ECLI:EU:C:1999:323, tuomio 22.6.1999

C-349/96, *CPP*, ECLI:EU:C:1999:93, tuomio 25.2.1999

C-317/94, *Elida Gibbs v. Commissioners of Customs and Excise*,

ECLI:EU:C:1996:400, tuomio 24.10.1996

C-308/96 ja C-94/97, *Madgett ja Baldwin*, ECLI:EU:C:1998:496, tuomio

22.10.1998

C-481/98, *komissio v. Ranska*, ECLI:EU:C:2001:237, tuomio 3.5.2001

C-322/99, *Fischer ja Brandenstein*, ECLI:EU:C:2001:280, tuomio 17.5.2001

C-108/99, *Cantor Fitzgerald International*, ECLI:EU:C:2001:526, tuomio

9.10.2001

C-41/04, *Levob Verzekeringen ja OV Bank*, ECLI:EU:C:2005:649, tuomio

27.10.2005

C-111/05, *Aktiebolaget NN*, ECLI:EU:C:2007:195, tuomio 29.3.2007

C-276/09, *Everything Everywhere*, ECLI:EU:C:2010:730, tuomio 2.12.2010

C-41/09, *komissio v. Alankomaat*, ECLI:EU:C:2011:108, tuomio 3.3.2011

C-497/09, *Bog ym.*, ECLI:EU:C:2011:135, tuomio 10.3.2011

C-88/09, *Graphic Procédé*, ECLI:EU:C:2010:76, tuomio 11.2.2010

C-392/11, *Field Fisher Waterhouse*, ECLI:EU:C:2012:597, tuomio 27.9.2012

C-244/11, *BGŽ Leasing*, ECLI:EU:C:2013:15, tuomio 17.1.2013

C-18/12, *Město Žamberk*, ECLI:EU:C:2013:95, tuomio 21.2.2013

C-219/13, *K*, ECLI:EU:C:2014:2207, tuomio 11.9.2014
C-432/15, *Baštová*, ECLI:EU:C:2016:855, tuomio 10.11.2016
C-499/16, *AZ*, ECLI:EU:C:2017:846, tuomio 9.11.2017
C-463/16, *Stadion Amsterdam*, ECLI:EU:C:2018:22, tuomio 18.1.2018
C-597/17, *Belgisch Syndicaat van Chiropraxie ym*, ECLI:EU:C:2019:544, tuomio 27.6.2019
C-231/19, *Blackrock Investment Management (UK)*, ECLI:EU:C:2020:513, tuomio 2.7.2020
C-581/19, *Frenetikexito*, ECLI:EU:C:2021:167, tuomio 4.3.2021
C-406/20, *Phantasialand*, ECLI:EU:C:2021:720, tuomio 9.9.2021
C-505/22, *Deco Prostete – Editores*, ECLI:EU:C:2023:731, tuomio 5.10.2023
C-146/22, *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)*, ECLI:EU:C:2023:739, tuomio 5.10.2023
C-733/22, *Valentina Heights*, ECLI:EU:C:2024:126, tuomio 8.2.2024
C-89/23, *Comphania União de Crédito Popular*, ECLI:EU:C:2024:333, tuomio 18.4.2024

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheen esittely ja tutkimuksen perustelut

Euroopan unionissa, johon Suomikin on kuulunut vuodesta 1995 alkaen, on käytössä yhtenäinen arvonlisäverojärjestelmä, joka perustuu arvonlisäverodirektiiviin (2006/112/EY)¹. Kirjoitetun lainsäädännön lisäksi unionin arvonlisäverojärjestelmä pohjautuu vahvasti erilaisiin oikeusperiaatteisiin, jotka ovat kehittyneet unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä.

Yksi tällainen periaate on oikeuskirjallisuudessa jakamisperiaatteeksi² nimetty periaate, jonka mukaan jokaista liiketoimea on lähtökohtaisesti pidettävä erillisenä ja itsenäisenä. Tämä periaate ei kuitenkaan ole ehdoton. Unionin tuomioistuin on ratkaisuihissaan katsonut, että muodollisesti erillisinä näyttäytyvät suoritukset on katsottava tietyissä olosuhteissa yhdeksi liiketoimeksi, jos ne eivät ole itsenäisiä.³ Jakamisperiaatteesta voidaan siis tietyissä tilanteissa poiketa.

Monitahoisten tavaroiden ja palvelujen kohdalla joudutaankin siis punnitsemaan sitä, tulisiko niihin soveltaa jakamis- vai liittymisperiaatetta, eli onko tilanteessa arvonlisäverotuksen kannalta kyse useista erillisistä suorituksista vai yhdestä yhtenäisestä suorituksesta. Tämän ratkaisemiseksi unionin tuomioistuin on esitellyt keskivertokuluttajan käsitteen.

Unionin tuomioistuimen mukaan kysymys siitä, sovelletaanko jakamis- vai liittymisperiaatetta, ratkeaa vastaamalla kysymykseen siitä, ovatko verovelvollisen tarjoamat suoritteet keskivertokuluttajan näkökulmasta itsenäisiä suoritteita vai

¹ Neuvoston direktiivi 2006/112/EY, annettu 28 päivänä marraskuuta 2006, yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä (EUVL L 347, 11.12.2006, s. 1–118).

² Laitinen – Poikkinen, D. Mikä on verollista, D1 Verolliset myynnit, 1.3 Liittymisperiaate.

³ Esim. Asia, C-392/11 *Field Fisher Waterhouse*, ECLI:EU:C:2012:597, kohta 15.

muodostavatko ne keskivertokuluttajan näkökulmasta yhden yhtenäisen suoritteen.⁴ Unionin tuomioistuimen mukaan tulee siis selvittää, kokeeko keskivertona pidettävä kuluttaja ostavansa yhden vai usean suorituksen. Jos keskivertokuluttaja kokee ostavansa yhden tavarain tai palvelun, suoritusta käsitellään sen mukaisesti arvonlisäverotuksessa. Jos taas keskivertokuluttaja kokee ostavansa useampia tavaroita tai palveluita, on suorituksessa kyse useista erillisistä luovutuksista, jolloin suoritukseen tulee soveltaa jakamisperiaatetta.

Toinen arvonlisäverotuksessa erityisen merkittävä oikeusperiaate on neutraliteetti-
teetti-
periaate⁵, jonka mukaan samankaltaisia tavaroita tai palveluita on kohdeltava samalla tavalla arvonlisäverotuksessa. Unionin tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajaa myös tämän periaatteen soveltumisen arvioimisessa. Unionin tuomioistuimen mukaan tavarat tai palvelut ovat samankaltaisia, jos keskivertokuluttaja kokee nämä samankaltaisiksi.⁶ Tällöin näitä tavaroita tai palveluita on kohdeltava arvonlisäverotuksessa samalla tavalla, tai rikotaan neutraliteetti-
periaatetta.

Keskivertokuluttajan käsitettä on hyödynnetty unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä myös muihin tarkoituksiin. Keskivertokuluttajan näkökulmalla on ollut merkitystä jo ihan liiketoimen luonteen selvittämisessä, eli käytännössä sen määrittämisessä, mitä oikeastaan kaupalla ollaan luovuttamassa. Keskivertokuluttajan käsitteen avulla voidaan esimerkiksi määrittellä, onko kyseessä tavarain luovutus vai palvelun suoritus, millä voi olla vaikutusta esimerkiksi kansainvälisissä tilanteissa myyntimaan valintaan.

Keskivertokuluttajan käsite nousee siis usein esiin arvonlisäverotusta koskevissa unionin tuomioistuimen ratkaisuissa. Suuresta käyttöasteesta huolimatta keskivertokuluttajan käsite ei kuitenkaan ole selvä. Tämä johtuu siitä, että unionin tuomioistuin ei ole juurikaan avannut, mitä se tarkoittaa tällä keskivertokuluttajalla.

⁴ Asia C-349/96, *CPP*, ECLI:EU:C:1999:93, kohta 29.

⁵ Rother 2003, s. 158.

⁶ Ks. Asia C-146/22, *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)*, ECLI:EU:C:2023:739, kohta 47 sekä asia C-219/13, *K*, ECLI:EU:C:2014:2207 kohdat 24 ja 25.

Tarve keskivertokuluttajan määrittelylle on nostettu esiin myös oikeuskirjallisuudessa.⁷ Mikä on tämä keskivertokuluttajan näkökulma ja miten sitä tulisi arvioida? Kuka on keskivertokuluttaja? Tämä tutkimus pyrkii vastaamaan näihin kysymyksiin.

1.2 Tutkimuskohteen rajausta ja fokuointi

Tutkimuksessa pyritään selvittämään, mitä keskivertokuluttajan näkökulmalla tarkoitetaan arvonlisäverotuksessa. Tutkimus rajataan koskemaan keskivertokuluttajan näkökulmaa vain unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Myös kansalliset tuomioistuimet käyttävät keskivertokuluttajan käsitettä arvonlisäverotusta koskevilla ratkaisuisaan. Kuitenkin, koska tutkimuksessa pyritään selvittämään mitä unionin tuomioistuin tarkoittaa keskivertokuluttajan käsitteellä, joten kansallisten tuomioistuinten oma näkökulma rajataan kokonaan pois tutkimuksesta.

Arvonlisäverotuksen lisäksi keskivertokuluttajan käsite on käytössä myös muilla oikeudenaloilla, kuten tavaramerkkioikeudessa.⁸ Tutkimuksen rajallisen pituuden takia tutkimuksessa pitäydytään kuitenkin selvittämään keskivertokuluttajan näkökulmaa nimenomaan arvonlisäverotuksessa. Keskivertokuluttajan käsite unionin tuomioistuimen muilla oikeudenaloilla antamissa ennakkoratkaisuissa rajataan siis kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle.

Jotta tutkimuksessa voidaan vastata kysymykseen siitä, mitä keskivertokuluttajan näkökulmalla arvonlisäverotuksessa tarkoitetaan, on tärkeää ensin ymmärtää konteksti käsitteen ympärillä. Kontekstilla tarkoitetaan muun muassa sitä, millaisissa yhteyksissä käsite nousee esiin unionin tuomioistuimen ratkaisuisa. Lisäksi on tärkeää ymmärtää, mikä on keskivertokuluttajan näkökulman merkitys ratkaisuisa, eli käytännössä millaisiin asioihin tämä tutkittava keskivertokuluttaja

⁷ Esim. Virtanen – Tannila 2015, s. 342–343.

⁸ Unionin tuomioistuin on hyödyntänyt keskivertokuluttajan käsitettä esimerkiksi tavaramerkkilainsäädäntöä koskevassa ratkaisussaan asiassa C-342/97 *Lloyd Schuhfabrik Meyer*, ECLI:EU:C:1999:323.

vaikuttaa. Tutkimuksen alussa pyritäänkin vastaamaan näihin kysymyksiin sillä laajuudella kuin on tutkimuksen tavoitteen kannalta tarpeellista.

Keskivertokuluttajan näkökulmaa kohtaan on oikeuskirjallisuudessa esitetty kritiikkiä.⁹ Keskivertokuluttajan näkökulmaa on muun muassa kritisoitu siitä, että se olisi ongelmallinen arviointikriteeri oikeusturvan toteutumisen kannalta. Myös tässä tutkimuksessa pyritään arvioimaan kriittisesti keskivertokuluttajan näkökulmaan mahdollisesti liittyviä ongelmakohtia.

Oikeusturvaan liittyy myös kysymys siitä, millaiset perusteet laista, johon arvonlisäverodirektiivi on rinnastettavissa¹⁰, tai oikeusperiaatteista on löydettävissä keskivertokuluttajan näkökulmalle. Keskivertokuluttaja on unionin tuomioistuimen käyttämä käsite, jota ei ole löydettävissä arvonlisäverodirektiivistä. Tutkimuksessa pyritään kuitenkin myös löytämään mahdollisia liittymäkohtia käsitteen ja lainsäädännön välillä.

1.3 Tutkimuskysymykset

Edellä esitetyt tutkimuksen tavoitteet huomioiden tutkimukselle on asetettu kaksi tutkimuskysymystä, joista ensimmäinen on:

1. Mikä on keskivertokuluttajan käsitteen oikeudellinen merkitys unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä arvonlisäverotuksen alueella?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on auttaa ymmärtämään laajempaa oikeudellista kehystä keskivertokuluttajan käsitteen ympärillä. Kysymyksellä pyritään selvittämään käsitteen vaikutuksia käytännön lainsoveltamiseen. Oikeudellisella merkityksellä kysymyksessä tarkoitetaan sitä, miten keskivertokuluttajan näkökulma vaikuttaa oikeuden soveltamiseen ja tulkintaan.

⁹ Esim. Laitinen – Pokkinen 2013, s. 266.

¹⁰ Määttä – Paso 2022, s. 18–20.

Ensimmäinen tutkimuskysymys sisältää ensinnäkin kysymyksen siitä, millaisissa asioissa tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajan käsitettä ja toisaalta nouseeko oikeuskäytännöstä esiin rajoituksia käsitteen hyödyntämiselle. Keskivertokuluttajan käsitteen oikeudelliseen merkitykseen liittyy myös kysymys siitä, mikä on käsitteen normatiivinen painoarvo, eli miten ja missä määrin käsite vaikuttaa unionin tuomioistuimen ratkaisuiden perusteluihin ja lopputulokseen. Normatiiviseen painoarvoon liittyy myös kysymys siitä, millainen tuki käsitteelle on löydettävissä kirjoitetusta laista ja toisaalta mikä on keskivertokuluttajan näkökulman suhde arvonlisäverotuksessa sovellettaviin oikeusperiaatteisiin, kuten neutraliteettiperiaatteeseen.

Tutkimuksen toinen tutkimuskysymys on:

2. Miten unionin tuomioistuin määrittelee keskivertokuluttajan käsitteen?

Tähän kysymykseen vastaamalla pyritään selvittämään vastaus kysymykseen siitä, kuka keskivertokuluttaja on. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tutkimuksessa pyritään löytämään vastaus siihen, mitä keskivertokuluttajalla tarkoitetaan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä, ja millaisia ominaisuuksia ja piirteitä tuomioistuin liittää tähän keskivertokuluttajaan.

Tähän tutkimuskysymykseen vastatessa tutkimuksessa pyritään selvittämään myös sitä, mitä oikeudellisia ja faktuaalisia tekijöitä unionin tuomioistuin käyttää arvioidessaan keskivertokuluttajan näkökulmaa, ja miten nämä tekijät vaikuttavat lopputulokseen, eli siihen millaisena unionin tuomioistuin keskivertokuluttajaa pitää.

1.4 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen aineisto

Tutkimuskysymykset koskevat keskivertokuluttajan käsitteen määrittelyä. Keskivertokuluttajan käsite on noussut esiin unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Tässä ratkaisukäytännössä on pohjimmiltaan kyse voimassa olevan lain

tulkinnasta ja ennakkoratkaisut kuvastavat voimassa olevaa oikeustilaa. Tutkimuskysymykset koskevat siten voimassa olevan oikeuden tulkintaa ja sisältöä.

Lainoppi, eli oikeusdogmaattinen tutkimus on oikeustieteellinen tutkimusmenetelmä, joka keskittyy voimassa olevan oikeuden systemaattiseen analyysiin, tulkintaan ja systematisointiin. Tämän tutkimusmetodin tavoitteena on selvittää, mitä oikeus on tietyssä ajassa ja paikassa, ja miten sitä tulisi soveltaa käytännössä. Lainopilla pyritään siis selvittämään juuri voimassa olevan oikeuden tulkintaa ja sisältöä, joka on tämän tutkimuksen päätavoite. Siten tutkimuksen tutkimusmetodiksi on tarkoituksenmukaista valita lainoppi.

Tutkimuksen lähteiden luonnehdinta on hyvä aloittaa lainopin menetelmiin kuuluvan oikeuslähdeopin mukaisesti muodollisesti velvoittavimpien oikeuslähdeiden kategoriasta eli vahvasti velvoittavien lähteiden kuvailusta. Tutkimuksen kannalta tärkein vahvasti velvoittava oikeuslähde on arvonlisäverodirektiivi (2006/112/EY)¹¹, jonka asema Euroopan unionin johdettuna oikeutena rinnastuu kansalliseen lakiin.¹² Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen¹³ (jäljempänä SEUT) mukaisesti direktiivi velvoittaa jäsenvaltioita sen saavutettavaan tulokseen nähden, mutta jättää kansallisen viranomaisen valittavaksi muodot ja keinot (SEUT 288 artikla 3 kohta). Suomessa arvonlisäverodirektiivi on pantu täytäntöön arvonlisäverolailla (1501/1993). Koska tutkimuksen kohteena olevissa unionin tuomioistuimen ratkaisuissa tuomioistuimen arvioitavana on arvonlisäverodirektiivin tulkinta, tutkimuksessa pidättäydytään arvonlisäverodirektiivin tulkinnassa. Tutkimuksessa ei siten käsitellä lainkaan jäsenvaltioiden kansallista arvonlisäverosäätelyä, ellei tämän nostaminen esiin ole esimerkiksi unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuasian ymmärtämisen kannalta välttämätöntä.

Velvoittavasta luonteestaan huolimatta, lainsäädännön sijaan tutkimuksessa keskiössä ovat unionin tuomioistuimen ratkaisut. Unionin tuomioistuimen

¹¹ Neuvoston direktiivi 2006/112/EY, annettu 28 päivänä marraskuuta 2006, yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä (EUVL L 347, 11.12.2006, s. 1–118).

¹² Määttä – Paso 2022, s. 18.

¹³ Sopimus Euroopan unionin toiminnasta, tehty 13 päivänä joulukuuta 2007 – konsolidoitu toisinto (EUVL C 202, 7.6.2016, s. 47–360).

ratkaisut ovat tutkimuksen lähteiden keskiössä paitsi siksi, että tutkimuksen tarkoituksena on juuri tutkia näitä unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuja, mutta myös siksi, että keskivertokuluttajan käsitettä ei määritellä lainkaan lainsäädännössä.

Unionin tuomioistuimen tuomiot kuuluvat perinteisen peczenikiläis-aarniolaisen oikeuslähdeopin mukaan heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin, koska nämä eivät tarkasti ottaen ole sitovia.¹⁴ Tosiasiassa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöllä on kuitenkin oikeuslähteenä hyvin keskeinen asema ja niillä voi olla jopa sitova vaikutus, sillä kansalliset tuomioistuimet ovat velvoitettuja seuraamaan unionin tuomioistuimen tulkintaa.¹⁵ Tämä on myös yksi syy, miksi keskivertokuluttajan tutkiminen juuri unionin tuomioistuimen tasolla on mielekästä verrattuna tyytymiseen tutkia käsitettä vain kansallisen tuomioistuimen tasolla.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää keskivertokuluttajan näkökulmaa yleisesti, eikä vain yksittäistapauksessa, joten tutkimuksessa hyödynnetään laajasti ratkaisukäytäntöä, eikä tyydytä vain muutamien yksittäisten ratkaisujen analysointiin. Myös tästä syystä unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisujen merkitys tutkimuksen lähteinä on korostunut.

Arvonlisäverodirektiivin ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään sallittuja oikeuslähteitä, joihin lukeutuu niin oikeuskirjallisuus kuin esimerkiksi julkisasiamiehen unionin tuomioistuimelle antamat ratkaisuehdotukset.¹⁶

Julkisasiamiehen ratkaisuehdotukset liittyvät olennaisesti unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuihin. Ratkaisuehdotukset ovat unionin tuomioistuimelle annettavia yksityiskohtaisesti perusteltuja näkemyksiä siitä, miten unionin tuomioistuimen tulisi ennakkoratkaisuasia ratkaista. Näistä julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksista olisi saatavissa paljon hyvää materiaalia tutkimuksen tueksi. Koska

¹⁴ Määttä – Paso 2022, s. 21.

¹⁵ Taulus – Penttinen 2016, s. 231.

¹⁶ Määttä – Paso 2022, s. 23.

tutkimuksen tavoitteena on selvittää juuri unionin tuomioistuimen omaa näkemystä siitä, millainen keskivertokuluttaja on, tutkimuksessa keskitytään vain unionin tuomioistuimen itsensä julki lausumiin perusteluihin ennakkoratkaisuasiassa. Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus voidaan kuitenkin nostaa esiin lähteenä, jos se on perusteltua unionin tuomioistuimen antaman ennakkoratkaisun paremman ymmärtämisen kannalta tai esimerkiksi, jos unionin tuomioistuin itse viittaa tähän ratkaisuehdotukseen.

Keskivertokuluttajan käsitettä ei ole juurikaan käsitelty oikeuskirjallisuudessa ainakaan yksinään niin, että tutkimuksen kohteena olisi ollut juuri keskivertokuluttaja. Keskivertokuluttajaa on kuitenkin sivuttu kirjallisuudessa, joissa on tutkittu muita keskivertokuluttajaan liittyviä ilmiöitä. Tutkimuksessa hyödynnetään myös tätä kirjallisuutta. Kuitenkin, koska keskiössä on keskivertokuluttaja unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuissa ja kirjoitusta aiheesta ei ole saatavilla runsaasti, on ennakkoratkaisuiden merkitys korostuneempi suhteessa oikeuskirjallisuuteen.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Tämän tutkimuksen ensimmäisessä luvussa esitellään ensin lyhyesti yleisellä tasolla Euroopan unionin arvonlisäverojärjestelmää. Tämän jälkeen tutkimuksessa käsitellään unionin tuomioistuimen roolia ja toimintaa arvonlisäverotuksen alalla. Näiden teemojen käsittely luo pohjan tutkimuksen keskeisten teemojen ymmärtämiselle ja tarjoaa kontekstin unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisujen merkitykselle. Tämä tausta luo myös pohjan tutkimuksen pääkohteen, keskivertokuluttajan käsitteen, aseman ja merkityksen ymmärtämiselle unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuissa.

Näiden relevanttien taustatietojen käsittelyn jälkeen siirrytään tutkimaan keskivertokuluttajan käsitteen erilaisia käyttöyhteyksiä unionin tuomioistuimen ratkaisuissa. Tutkimuksen luvuissa 3–5 analysoidaan kolmea tunnistettua asiayhteyttä, joissa keskivertokuluttajan käsite nousee esiin; neutraliteettiperiaatteen ja

liittymisperiaatteen soveltumisen arvioinnissa sekä suorituksen luonteen määrittelyssä tavaraksi tai palveluksi. Näitä kolmea eri käyttöyhteyttä tarkastellaan yksi kerrallaan keskittyen nimenomaisesti siihen, mikä on keskivertokuluttajan rooli kussakin käyttöyhteydessä. Näin pyritään paitsi ymmärtämään keskivertokuluttajan käsitteen oikeudellista merkitystä, mutta myös hahmottamaan keskivertokuluttajan ominaispiirteitä ja luonnetta eri käyttöyhteyksissä.

Tutkimuksen kuudennessa luvussa tarkastellaan tutkimuksen toista tutkimuskysymystä siitä, kuka keskivertokuluttaja on. Tämän tutkimuksen osion tavoitteena on vastata kysymykseen siitä, kuka tai mikä on keskivertokuluttaja ja miten tämä käyttäytyy arvonlisäverotuksen kontekstissa.

Tutkimuksen viimeisessä luvussa esitetään yhteenveto tutkimuksen keskeisistä havainnoista ja johtopäätöksistä. Lisäksi luvussa tuodaan esiin mahdollisia jatkotutkimusaiheita, jotka voisivat syventää tai laajentaa keskivertokuluttajan käsitteen oikeudellista ymmärrystä arvonlisäverotuksen kontekstissa. Nämä jatkotutkimusaiheet tarjoavat suuntaviivoja tulevalle tutkimukselle ja voivat auttaa kehittämään syvällisempää ja laajempaa ymmärrystä tästä keskeisestä käsitteestä.

2 UNIONIN TUOMIOISTUIN ARVONLISÄVEROJÄRJESTELMÄN VARTIJANA

2.1 Euroopan unionin arvonlisäverojärjestelmä

Euroopan unionin yhteinen arvonlisäverojärjestelmä perustuu arvonlisäverodirektiiviin, joka on osa Euroopan unionin johdettua oikeutta eli sekundäärioikeutta. Direktiivi velvoittaa jäsenvaltioita direktiivin lainsäädännöllisten tavoitteiden nähdessä, mutta antaa jäsenmaille mahdollisuuden valita se lainsäädännöllinen muoto sekä menetelmät, joilla direktiivin tavoitteet saavutetaan¹⁷. Jokaisen jäsenvaltion on siten tullut saattaa arvonlisäverodirektiivi osaksi kansallista oikeusjärjestelmää implementoimalla se valitsemallaan tavalla.¹⁸

Vaikka Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat voineet valita sen tavan, jolla arvonlisäverodirektiivi on implementoitu osaksi kansallista oikeusjärjestystä, on järjestelmän tarkoitus olla yhtenäinen. Arvonlisäverodirektiivin säätämisen taustalla onkin ollut tavoite yhtenäisestä arvonlisäverojärjestelmästä. Arvonlisäverotuksen harmonisointi on arvonlisäverodirektiivin johdanto-osan mukaan välttämätöntä, jotta sisämarkkinat toteutuisivat ja tavaroiden ja palvelujen vapaa liikkuvuus ei häiriintyisi.¹⁹

Koska Euroopan unionin eri jäsenvaltiot saavat itse valita tavan, jolla ne implementoivat arvonlisäverodirektiivin sääntelyn, ja koska jokainen jäsenvaltio soveltaa unionin arvonlisäverosääntelyä omalla lainkäyttöalueellaan, syntyy vaara siitä, että arvonlisäverosääntelyn yhtenäisyys rikkoutuu. Tämä olisi järjestelmän tavoitteiden vastaista.

¹⁷ Juanto – Saukko 2014, s.9.

¹⁸ Suomessa arvonlisäverodirektiivi on implementoitu osaksi kansallista lainsäädäntöä arvonlisäverolailla (1501/1993).

¹⁹ Arvonlisäverodirektiivin johdanto-osan 4 perustelukappale.

Keskeisessä asemassa varmistamassa, että Euroopan unionin arvonlisäverojärjestelmä on yhdenmukainen ja tehokas kaikissa jäsenvaltioissa, on unionin tuomioistuin. Unionin tuomioistuin on osa Euroopan unionin tuomioistuinjärjestelmää. Unionin tuomioistuin voi antaa ennakkoratkaisuja arvonlisäverodirektiivin tulkintaa koskevista asioista. Nämä ennakkoratkaisut ovat tämän tutkimuksen keskiössä.

Perusta unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisujärjestelmälle löytyy Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 267 artiklasta, jonka mukaan unionin tuomioistuimella on toimivalta antaa ennakkoratkaisu perussopimusten tulkinnasta sekä unionin toimielimen, elimen tai laitoksen säädöksen pätevydestä ja tulkinnasta. Samaisen artiklan mukaan kansallinen tuomioistuin voi pyytää unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua edellä mainituissa asioissa. Ylimmät kansalliset tuomioistuimet, joiden tuomioihin ei saa hakea muutosta, ovat velvollisia hakemaan tällaista ennakkoratkaisua, ellei eurooppaoikeudellinen säännös ole tulkinnallisesti selvä ja yksiselitteinen tai jos unionin tuomioistuin on jo aikaisemman ratkaisukäytännön perusteella ratkaissut asian.²⁰

Eurooppaoikeuden professori Juha Raitio on avannut teoksessaan Euroopan integraatio ja Euroopan unionin rakenteet tätä ennakkoratkaisujärjestelmän toimintaa. Kun kansallinen tuomioistuin on pyytänyt unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua ja asia on tullut vireille, unionin tuomioistuimen presidentti nimittää tapaukselle esittelevän tuomarin sekä asiaa käsittelevän jaoston. Jos asia käsitellään täysistunnossa, jaostoa ei nimitetä. Asian käsittelyä varten nimetään myös vastaava julkiasiamies, jonka tehtävänä on antaa perusteltu mielipide ennakkoratkaisupyynnöstä.²¹

Ennakkoratkaisumenettelyn ensimmäinen vaihe on kirjallinen menettely, jossa asian osapuolet, jäsenvaltiot ja ne EU:n toimielimet, elimet ja laitokset, joiden säädökset ovat riidan kohteena, voivat antaa kirjallisesti huomautukset asiassa.²²

²⁰ Raitio 2011, s. 127.

²¹ Raitio 2011, s. 130.

²² Raitio 2011, s. 130–131.

Kirjallisen menettelyn jälkeen esittelevän tuomarin tehtävänä on hankkia selvityksiä ja laatia alustava kertomus asiasta. Alustavassa kertomuksessa selostetaan niin asiaan soveltuvaa unionin oikeuden sääntelyä sekä mahdollisesti kansallisen oikeuden sisältöä kuin myös asian tosiseikkoja sekä osapuolten kirjallisia huomautuksia. Tämä alustava kertomus esitellään kaikkien tuomareiden ja julkiasiamiesten yleiskokouksessa, jonka jälkeen asiaa ratkaiseva kokoonpano päätetään. Tämän jälkeen valittu asiaa ratkaiseva kokoonpano käsittelee asiaa suullisessa käsittelyssä, joka järjestetään julkisessa istunnossa. Jälleen kerran käsittelyn pohjana toimii esittelevän tuomarin kertomus. Suullisessa käsittelyssä kuullaan asian osapuolia ja heille voidaan esittää lisäkysymyksiä.²³

Kirjallisen ja suullisen käsittelyn jälkeen asialle määrätty vastaava julkiasiamies laatii asiasta ratkaisuehdotuksen. Ratkaisuehdotus on tapauksen tosiseikat sekä sovellettavan lainsäädännön sisältävä perusteltu oikeudellinen arvio ratkaistavana olevista kysymyksistä. Unionin tuomioistuin ei kuitenkaan ole sidottu tähän julkiasiamiehen ratkaisuehdotukseen.²⁴ Usein unionin tuomioistuimen antama ennakkoratkaisu kuitenkin vastaa julkiasiamiehen ratkaisuehdotusta. Julkiasiamiehen ratkaisuehdotuksissa perustelut ovat kuitenkin usein yksityiskohtaisempia kuin lopullisessa ennakkoratkaisussa.²⁵

Kuultuaan ratkaisuehdotuksen ja asiaa harkittuaan esittelevän tuomarin kabinetti valmistelelee päätösluonnoksen, joka käsitellään salaisessa tuomioistuimen jaoston neuvottelussa, tai poikkeuksellisesti täysistunnossa. Tässä jaoston neuvottelussa tai täysistunnossa asiaa ratkaisevat tuomarit esittävät kukin omat perustellut mielipiteensä asiasta, jonka jälkeen päätös tehdään enemmistön mielipiteellä. Vaikka tuomareilla on mahdollisuus esittää eriäviä mielipiteitä asiassa, ei näitä eriäviä mielipiteitä julkaista osana päätöstä.²⁶

²³ Raitio 2011, s.131–132.

²⁴ Raitio 2011, s. 132.

²⁵ Ojanen 2016, s.207.

²⁶ Raitio 2011, s. 133.

Unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuasiassa antamaan tuomioon kirjataan auki unionin tuomioistuimen perustelut ennakkoratkaisulle. Perustelut ovat kuitenkin usein hyvin yksipuoleisia sekä suoraviivaisia, jolloin perustelujen ymmärtäminen voi vaatia tulkintaa. Kirjallisuudessa on esitetty, että tähän unionin tuomioistuimen antamien ennakkoratkaisuiden perustelujen tasoon vaikuttaisi aikaisemmin mainittu eriävien perustelujen puute, koska eriävien mielipiteiden puuttuessa enemmistössä olevien tuomarien ei tarvitse keskittyä perustelujensa vakuuttavuuteen samalla tavalla, kuin jos ratkaisussa tuotaisiin myös esiin vähemmistöön jääneiden eroavat mielipiteet.²⁷

Toisaalta se, että unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuissa unionin tuomioistuimen tuomareiden mielipiteet näyttäytyvät yhtenäisinä, sopii korostuneeseen unionin tuomioistuimen tehtävään edistää yhtenäisyyttä EU-oikeuden, johon arvonlisäverosäätelykin kuuluu, soveltamisessa unionin alueella²⁸.

Unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisukäytännön merkityksestä kertoo myös se, että monet EU-oikeuden periaatteet eivät ole lainkaan peräisin kirjoitetusta EU-oikeudesta, vaan nämä periaatteet ovat kehittyneet juuri unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Oikeuskirjallisuudessa tällaisiksi periaatteiksi on lueteltu muun muassa EU-oikeuden etusijan, välittömän oikeusvaikutuksen, tulkintavaikutuksen sekä jäsenvaltion vahingonkorvausvastuun periaatteet.²⁹

2.2 Ennakkoratkaisujen tulkintavaikutus

Kun unionin tuomioistuin on antanut ennakkoratkaisunsa, sitoo se sitä kansallista tuomioistuinta, joka on pyytänyt ennakkoratkaisua.³⁰ Tämä tarkoittaa, että kansallinen tuomioistuin on velvollinen noudattamaan unionin tuomioistuimen antamaa tulkintaa ratkaistessaan asiaa, jonka yhteydessä ennakkoratkaisupyyntö on tehty.

²⁷ Ojanen 2016, s. 207.

²⁸ Ojanen 2016, s. 191.

²⁹ Ojanen 2016, s. 49.

³⁰ Ojanen 2016, s. 209.

Puolestaan siitä, että ennakkoratkaisua ei tarvitse SEUT 267 artiklan mukaan pyytää, jos asia on jo unionin tuomioistuimen aikaisemman ratkaisukäytännön perusteella selvä, voidaan johtaa, että ennakkoratkaisu sitoo myös muita kansallisia tuomioistuimia, jotka ratkaisevat samaa kysymystä.³¹ Tällainen käytäntö vahvistaa unionin oikeuden tulkinnan yhdenmukaisuutta koko Euroopan unionin alueella ja vähentää tarpeetonta oikeudenkäyntien määrää.

Unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisukäytännöllä onkin merkittävä tulkintavaikeus eurooppaoikeuden tulkinnassa, johon arvonlisäverodirektiivin sääntelykin kuuluu. Ennakkoratkaisut ovat keskeisiä välineitä, joilla varmistetaan, että unionin oikeutta tulkitaan ja sovelletaan yhtenäisesti kaikissa jäsenvaltioissa. Tämä on erityisen tärkeää arvonlisäverotuksen kaltaisilla aloilla, joissa kansalliset direktiiviin perustuvat käytännöt voivat erota merkittävästi toisistaan ilman yhtenäistä tulkintaa.

On huomionarvoista, että vaikka unionin tuomioistuin itse ei ole sidottu antamaansa ennakkoratkaisuun, se kuitenkin pyrkii noudattamaan johdonmukaista linjaa ennakkoratkaisuissaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että unionin tuomioistuin ottaa huomioon aikaisemmat ratkaisunsa ja viittaa niihin usein uusissa ennakkoratkaisuissaan. Tämä pyrkimys johdonmukaiseen oikeuskäytäntöön on perusteltua oikeusvarmuuden näkökulmasta, sillä se antaa ennustettavuutta ja vauhtia unionin oikeuden soveltamiseen.³²

Yhteenvetona voidaan todeta, että unionin tuomioistuimella on tärkeä rooli arvonlisäverojärjestelmän tehokkuuden ja yhtenäisyyden vartijana. Unionin tuomioistuimen antamat ennakkoratkaisut ovat keskeisessä roolissa arvonlisäverojärjestelmän yhtenäisyyden ja tehokkuuden varmistajana. Ennakkoratkaisumenettely ja unionin tuomioistuimen johdonmukainen oikeuskäytäntö varmistavat, että

³¹ Katso lisää Hokkanen 2023, s.17 ja Raitio 2011, s. 128. Raitio käyttää tästä sitovuusvaikutuksesta nimitystä *erga omnes* -vaikutus.

³² Ojanen 2016, s. 209.

arvonlisäverodirektiiviä tulkitaan ja sovelletaan yhdenmukaisesti kaikissa jäsenvaltioissa.

Koska unionin tuomioistuimella on tärkeä rooli arvonlisäverojärjestelmän varti-jana, on myös keskivertokuluttajan käsitteellä, jota tuomioistuin käyttää, oma merkityksensä arvonlisäverojärjestelmän toimivuuden kannalta. Siten tämä esi-tetty unionin tuomioistuimen ennakkojärjestelmän rooli ja merkitys tulee pitää mielessä arvioitaessa keskivertokuluttajan käsitettä osana ennakkoratkaisujär-jestelmää.

3 NEUTRALITEETTIPERIAATE JA KESKIVERTOKULUTTAJA

3.1 Pyrkimys neutraalisuuteen arvonlisäverosäätelyn taustalla

Kansantalouden resurssien tarkoituksenmukaisen kohdentumisen ja tehokkuuden turvaamiseksi, verojärjestelmän tulisi olla sellainen, että se ei vääristä taloudellista päätöksentekoa. Tämä tarkoittaa, että verotusjärjestelmän tulisi olla neutraali, eli verotuksen ei tulisi aiheuttaa sivuvaikutuksia tai muutoksia kuluttajien valintoihin.³³ Toisin sanoen, kuluttajien tekemien valintojen tulisivat olla samoja riippumatta siitä, kohdistuuko heidän kulutukseensa vero vai ei.

Verotuksen neutraalisuutta voidaan tarkastella useiden eri ulottuvuuksien kautta. Sisäisellä neutraalisuudella tarkoitetaan sitä, että kansallisella tasolla verotus olisi kilpailun näkökulmasta mahdollisimman neutraalia. Verotus ei siis saisi vaikuttaa kilpailuun kansallisilla markkinoilla. Ulkoisella neutraalisuudella tarkoitetaan puolestaan sitä, että kansallinen verojärjestelmä ei saisi vaikuttaa yllättävällä tavalla valtioiden rajat ylittävään taloudelliseen toimintaan.³⁴ Toisaalta neutraalisuutta voidaan tarkastella myös niin yritysten kuin kuluttajienkin näkökulmasta. Yritysneutraalisuus edellyttää, että verotuksen tulisi kohdella tasapuolisesti yrityksiä niiden järjestäytymismuodosta riippumatta. Kuluttajaneutraalisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että verotuksen ei tulisi vaikuttaa kuluttajan valintoihin.³⁵

Taloustieteestä johdettava verojärjestelmän neutraalisuuden tavoite näkyy myös arvonlisäverojärjestelmän säädösperustassa. Arvonlisäverodirektiivin (2006/112/EY)³⁶ neljännen ja viidennen perustelukappaleen mukaan unionin

³³HE 88/1993 vp, s. 14.

³⁴ Smith 1996, s. 8

³⁵ Tikka 1994, s. 27.

³⁶ Neuvoston direktiivi 2006/112/EY, annettu 28 päivänä marraskuuta 2006, yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä (EUVL L 347, 11.12.2006, s. 1–118).

yhteisellä arvonlisäverojärjestelmällä pyritään tasapuolistamaan kilpailua ja verotusta. Arvonlisäverodirektiivin tavoitteista onkin johdettavissa, että Euroopan unionin arvonlisäverosäännösten lähtökohtana on pyrkimys neutraalisuuteen. Unionin tuomioistuin on myös vahvistanut tämän pyrkimyksen neutraalisuuteen ratkaisussaan asiassa *Elida Gibbs v. Commissioners of Customs and Excise-tapaus*³⁷, jossa se toteaa, että arvonlisäverojärjestelmä perustuu neutraalisuuteen.³⁸

Tämä pyrkimys neutraalisuuteen onkin keskeinen osa unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, ja se ilmenee niin sanottuna neutraliteettiperiaatteena.³⁹ Periaatteen mukaisesti arvonlisäverodirektiiviä on tulkittava siten, että tulkinta noudattaa direktiivin systematiikkaan sisältyvää neutraalisuuden periaatetta.⁴⁰

Neutraliteettiperiaatteella tarkoitetaan unionin tuomioistuimen mukaan sitä, että samanlaisiin tavaroihin ja palveluihin tulee kohdistua samansuuruinen vero. Tällä tarkoitetaan sitä, että keskenään samankaltaisia ja siten keskenään kilpailevia tavaroita tai palveluita tulee kohdella arvonlisäverotuksessa samalla tavalla.⁴¹ Neutraliteettiperiaate onkin omiaan edistämään tasapuolista kilpailua ja verotusta arvonlisäverodirektiivin perusteluosassa esitettyjen arvonlisäverojärjestelmän tavoitteiden mukaisesti.

Unionin tuomioistuimen mukaan neutraliteettiperiaate kuuluu erottamattomasti arvonlisäverojärjestelmään.⁴² Periaatteella siksi suuri painoarvo ja unionin tuomioistuin hyödyntääkin neutraliteettiperiaatetta usein hyvin erilaisissa arvonlisäverotusta koskevissa ratkaisuisaan. Neutraliteettiperiaate ei siis ole periaate, jonka soveltaminen rajoittuisi vain joidenkin yksittäisten tietyn tyyppisten

³⁷ Asia C-317/94, *Elida Gibbs v. Commissioners of Customs and Excise*, ECLI:EU:C:1996:400.

³⁸ Ks. Asia C-317/94, *Elida Gibbs v. Commissioners of Customs and Excise*, ECLI:EU:C:1996:400, kohta 20.

³⁹ Rother 2003, s. 158. Neutraliteettiperiaatteesta käytetään myös nimityksiä neutraalisuuden periaate ja neutraalisuusperiaate.

⁴⁰ Ks. Asia C-108/99, *Cantor Fitzgerald International*, ECLI:EU:C:2001:526, kohta 30 ja yhdistetyt asiat C-322/99 ja asia C-323/99, *Fischer ja Brandenstein*, ECLI:EU:C:2001:280, kohta 66.

⁴¹ Esim. Asia C-733/22, *Valentina Heights*, ECLI:EU:C:2024:126, kohdat 53 ja 54.

⁴² Asia C-41/09, *komissio v. Alankomaat*, ECLI:EU:C:2011:108, kohta 66.

kysymysten ratkaisemiseen, vaan periaate nousee esiin hyvin monenlaisissa tilanteissa. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan käydä läpi näitä kaikkia erilaisia tilanteita, vaan tilanteita nostetaan esiin myöhemmin erikseen siten kuin on keskivertokuluttajan käsitteen tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaista.⁴³

3.2 Keskivertokuluttaja neutraalisuuden määrittäjänä

Neutraliteettiperiaatteen soveltamisen kannalta on olennaista arvioida, ovatko tavarat tai palvelut keskenään samankaltaisia. Tämän samankaltaisuuden selvittämisessä unionin tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajan käsitettä. Unionin tuomioistuimen mukaan tavarat tai palvelut ovat samankaltaisia, jos ne ovat keskivertokuluttajan näkökulmasta korvattavissa keskenään.⁴⁴

Tuotteiden samankaltaisuuden ja siten neutraliteettiperiaatteen soveltumisen selvittäminen keskivertokuluttajan näkökulman kautta sopii ainakin teorian tasolla hyvin yhteen taloustieteen kuluttajaneutraalisuuden tavoitteen kanssa, sillä sen mukaan verotus ei saisi vaikuttaa kuluttajan valintaan. Arvioitaessa neutraalisuutta keskivertokuluttajan näkökulmasta, annetaan kuluttajan valinnoille ja preferensseille merkitystä, mikä auttaa varmistamaan, että verotus ei vääristä markkinoita.

Sen arvioiminen, ovatko tavarat tai palvelut samankaltaisia ja siten keskivertokuluttajan näkökulmasta korvattavissa keskenään, voidaan pilkkoa pienempiin tarkasteltaviin osiin. Unionin tuomioistuimen mukaan tavarat tai palvelut ovat samankaltaisia, jos niillä on toisiaan vastaavia ominaisuuksia ja ne vastaavat kuluttajien samoihin tarpeisiin. Tavaroita ja palveluita pidetään samankaltaisina, vaikka niiden ominaisuudet eroaisivat toisistaan, jos nämä eroavaisuudet eivät

⁴³ Lisää erilaisista yhteyksistä, joissa unionin tuomioistuin on viitannut neutraliteettiperiaatteeseen esim. Rother 2003, s. 159.

⁴⁴ Asia C-146/22, *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)*, ECLI:EU:C:2023:739, kohta 48.

vaikuta merkittävästi keskivertokuluttajan päätökseen käyttää jompaakumpaa näistä tavaroista tai palveluista.⁴⁵

Teorian tasolla keskivertokuluttajan oletettu käyttäytyminen toimii siis apuvälineenä määriteltäessä, ovatko tuotteet tai palvelut neutraliteettiperiaatteen soveltumisen näkökulmasta samankaltaisia. Seuraavaksi on tarkoitus selvittää, mitä tavaroiden ja palvelujen samankaltaisuuden arviointi keskivertokuluttajan käsitteen avulla on käytännössä tarkoittanut. Tämä tarkastelu tehdään edellä esitettyjen unionin tuomioistuimen ratkaisuihin tunnistettujen eri osatekijöiden, kulutus- tarpeiden ja suoritusten ominaisuuksien, arvioinnin kautta.

3.3 Keskivertokuluttajan kulutustarpeen arviointi

Unionin tuomioistuimen mukaan tavaroiden ja palvelujen samankaltaisuutta ja siten neutraliteettiperiaatteen soveltumista tulee arvioida keskivertokuluttajan kulutustarpeita analysoimalla. Neutraliteettiperiaatteen soveltumista voidaan siis arvioida vastaamalla kysymykseen siitä, mihin keskivertokuluttajan kulutustarpeeseen tuotteet vastaavat.⁴⁶ Jos tavarat tai palvelut vastaavat keskivertokuluttajan eri kulutustarpeisiin, eivät ne ole samanlaisia ja siten niiden erilainen arvonlisäverokohtelu ei riko neutraliteettiperiaatetta.

Koska arvonlisäverotuksessa neutraliteettiperiaatteen yksi tärkeimmistä tehtävistä on estää verotuksesta aiheutuvaa kilpailun vääristymistä, on tämä tapa tarkastella neutraliteettiperiaatteen soveltumista perusteltu. Tarpeet ohjaavat ihmisten käyttäytymistä ja siten kulutustottumuksia, joten jos kulutustarpeet, johon tavarat tai palvelut vastaavat, ovat samat, mutta niihin kohdistuu erilainen arvonlisäverokohtelu, voidaan tästä odottaa seuraavan kilpailun vääristymistä, mikä on arvonlisäverojärjestelmän tavoitteen vastaista.

⁴⁵ Asia C-146/22, *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)*, ECLI:EU:C:2023:739, kohta 47.

⁴⁶ Asia C-146/22, *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)*, ECLI:EU:C:2023:739, kohta 54.

Koska keskivertokuluttajan oletetaan toimivan kulutustarpeensa ohjaamana, voidaan myös olettaa, että keskivertokuluttaja valitsee sen tuotteen, jonka käyttötarkoituksen tämä uskoo vastaavan tähän tarpeeseen. Näin ollen, loogisesti johdettuna, voidaan olettaa, että tarkastellessaan kuluttajan kulutustarvetta unionin tuomioistuin tarkastelee samalla tuotteen käyttötarkoitusta. Ja päinvastoin käyttötarkoitusta arvioidessaan tuomioistuin tarkastelee samalla keskivertokuluttajan kulutustarpeita. Koska tuotteiden korvattavuutta arvioitaessa pyritään selvittämään nimenomaan, mihin keskivertokuluttajan kulutustarpeeseen tuote vastaa, tulisi käyttötarkoitus selvittää sellaisena, kuin keskivertokuluttaja on sen ajatellut olevan.

Asiassa *komissio v. Alankomaat-tapaus*⁴⁷ oli kyse alennetun verokannan soveltamisesta hevosten luovutukseen. Kanteeseen Saksan liittotasavalta esitti väitteen, että sovellettavan arvonlisäverokannan riippuminen siitä, mihin tarkoitukseen ostaja käyttää hevosta, olisi vastoin arvonlisäveron neutraalisuuden periaatetta. Unionin tuomioistuin arvioi tätä väitettä tuomiossaan. Tuomiossaan unionin tuomioistuin muistuttaa, että verotuksen neutraalisuuden periaatteen vastaista on se, että samankaltaisia ja siten keskenään kilpailevia tavaroita tai palveluja kohdellaan arvonlisäverotuksessa eri tavalla. Tämän jälkeen unionin tuomioistuin toteaa, että käyttötarkoitusten erilaisuuden vuoksi teurashevonen ei kuitenkaan ole verrattavissa kilpahevoseen eikä hevoseen seuraeläimenä, kun hevonen myydään sellaiseksi, eivätkä nämä hevosten ryhmät siten ole kilpailutilanteessa. Unionin tuomioistuimen mukaan hevosten luovutuksiin voitiin siten soveltaa eri arvonlisäverokantoja.⁴⁸

Asiassa *Belgisch Syndicaat van Chiropraxie ym.-tapaus*⁴⁹, unionin tuomioistuimen arvioitavana oli, onko neutraliteettiperiaatteen vastaista, jos kansallisessa lainsäädännössä sovelletaan eri arvonlisäverokantaa lääkkeisiin ja lääketieteellisiin laitteisiin riippuen siitä, käytetäänkö niitä terapeuttisiin vai esteettisiin toimenpiteisiin, ja suljetaan esteettiset toimenpiteet alennetun verokannan ulkopuolelle.

⁴⁷ Asia C-41/09, *komissio v. Alankomaat*, ECLI:EU:C:2011:108.

⁴⁸ Asia C-41/09, *komissio v. Alankomaat*, ECLI:EU:C:2011:108, kohta 66.

⁴⁹ Asia C-597/17, *Belgisch Syndicaat van Chiropraxie ym.*, ECLI:EU:C:2019:544.

Koska unionin tuomioistuimen mukaan terapeuttinen käyttötarkoitus ja esteettinen käyttötarkoitus ovat kaksi sellaista konkreettista käyttötarkoitusta, jotka eroavat selvästi toisistaan ja jotka eivät kuluttajien näkökulmasta vastaa samoihin tarpeisiin, ei tuotteita voitu pitää keskivertokuluttajan näkökulmasta samanlaisina. Siten erilainen tuotteiden erilaisen verokohtelun ei katsottu olevan neutraliteettiperiaatteen vastaista.⁵⁰

Tavaroiden ja palvelujen samankaltaisuus ei siis määriy ainoastaan niiden ominaisuuksien perusteella, vaan myös sen mukaan, vastaavatko tavarat ja palvelut kuluttajan tarpeisiin samalla tavalla. Tämä lähestymistapa varmistaa, että verotus kohtelee tuotteita ja palveluita tasapuolisesti niiden todellisen käyttötarkoituksen ja kuluttajien odotusten mukaisesti. Tämä on tärkeää siksi, että kuluttajien odotukset ja kuluttajakäyttäytyminen vaikuttavat kysyntään ja niiden huomiotta jättäminen voisi johtaa kilpailun vääristymiseen. Tavaroiden ja palvelujen käyttötarkoituksia huomioimalla voidaankin siten pyrkiä välttämään markkinoiden vääristymiä ja turvaamaan reilu kilpailu, mikä on yhdenmukaista verotuksen neutraalisuuden periaatteen kanssa.

3.4 Suoritusten ominaisuuksien arviointi keskivertokuluttajan näkökulmasta

Toinen unionin tuomioistuimen tunnistama tavaroiden ja palvelujen samankaltaisuuden kriteeri on tuotteiden vastaavat ominaisuudet. Keskivertokuluttajan näkökulmasta katsottuna tuotteiden ominaisuuksien arviointi tarkoittaa kuluttajan kokemuksen kautta tapahtuvaa arviointia. Toisin sanoen, tavaroista ja palveluista arvioidaan, millaisia ominaisuuksia niillä on ja mitä näistä ominaisuuksista kuluttaja pitää tärkeinä. Merkitystä ei siis niinkään ole tavaroiden ja palvelujen sellaisilla ominaisuuksilla, joita kuluttaja ei tunnista tärkeiksi tai huomionarvoisiksi.

⁵⁰ Asia C-597/17, *Belgisch Syndicaat van Chiropraxie ym*, ECLI:EU:C:2019:544, kohdat 49–51.

Esimerkiksi asiassa *komissio v. Ranska-tapaus*⁵¹ oli ratkaistavana kysymys siitä, oliko neutraliteettiperiaatteen vastaista, että sosiaaliturvavakuutuksen perusteella korvattaviin lääkkeisiin sovellettiin alemmaa verokantaa kuin muihin lääkkeisiin. Unionin tuomioistuimen mukaan, kun lääke kuuluu korvattavien lääkkeiden luetteloon, se on kuluttajan kannalta ratkaisevasti paremmassa asemassa kuin sellainen lääke, jota ei korvata. Unionin tuomioistuin katsoi, että kuluttaja haluaa ensi sijassa ostaa korvattavien lääkkeiden ryhmään kuuluvia lääkkeitä niiden korvattavuuden sekä siitä seuraavan alhaisemman kuluttajahinnan takia. Näin ollen unionin tuomioistuimen mukaan keskivertokuluttajan ostopäätöksen syynä ei ole alhaisempi verokanta. Tästä syystä kansallisen arvonlisäverolainsäätelyn ei katsottu rikkovan neutraliteettiperiaatetta. Tuomiossaan unionin tuomioistuin nosti siis esiin tuotteen korvattavuuden sellaisena tuotteen ominaisuutena, joka on omiaan vaikuttamaan kuluttajan ostopäätökseen.

Selkeä ero korvattavan ja ei korvattavan lääkkeen välillä lääketiedettä tuntemattoman kuluttajan näkökulmasta on käytännössä lääkkeen hinta. Hinta onkin hyvin tärkeä kuluttajalle selkeästi näkyvässä oleva tuotteen ominaisuus. Tuomion perusteluista voidaan pohtia, mikä merkitys yksinään alemmalla hinnalla oli sille, että lääkkeitä ei katsottu samankaltaisiksi ja siten kilpaileviksi tuotteiksi. Jos yksinään hinnalla oli ratkaisussa merkitystä, mitä tästä voitaisiin johtaa?

Ratkaisuissa korvattavat ja ei korvattavat lääkkeet ovat ainakin jollain kriteereillä katsottuna ominaisuuksiltaan erilaisia, joten ei voida sanoa, että ainut eroava ominaisuus olisi tuotteen hinta. Kuitenkin kuten aikaisemmin on todettu, merkitystä tulisi antaa niille ominaisuuksille, jotka kuluttaja kokee merkitykselliseksi, joten tulee pohtia sitä, ovatko muut erot lääkkeissä kuluttajan kannalta mitättömiä. Toisaalta suurimmalla osalla kuluttajista ei ole loputtomasti varallisuutta käytettävissä kulutukseen, joten hinta voi varmasti tämän takia olla ominaisuus, jonka keskivertokuluttaja kokee merkitykselliseksi.

⁵¹ Asia C-481/98, *komissio v. Ranska*, ECLI:EU:C:2001:237.

Tuotteen korvattavuutta on arvioitu toisenlaistenkin ominaisuuksien osalta. Sitä, mitä ominaisuuksia keskivertokuluttajan näkökulman kautta tulee arvioida ei ole rajoitettu mitenkään. Elintarvikkeiden osalta tämä ominaisuuksien arviointi on tarkoittanut muun muassa tuotteen raaka-aineiden sekä tuotteen maun, tuoksun, konsistenssin ja ulkonäön samankaltaisuuden arviointia.⁵²

Tavarat tai palvelut ovat unionin tuomioistuimen mukaan samankaltaisia, jos niillä on toisiaan vastaavia ominaisuuksia ja ne vastaavat kuluttajien samoihin tarpeisiin, ja jos tavaroiden tai palvelujen väliset eroavaisuudet eivät vaikuta merkittävästi keskivertokuluttajan päätökseen käyttää jompaakumpaa näistä tavaroista tai palveluista. Merkityksellistä neutraliteettiperiaatteen soveltumisen kannalta on siis, vaikuttavatko tavaroiden ja palvelujen tunnistettujen ominaisuuksien erot ratkaisevasti keskivertokuluttajan päätökseen ostaa jompikumpi näistä tuotteista.⁵³ Suoritusten samankaltaisuus ei siis määrity pelkästään arvioimalla sitä, onko suoritusten ominaisuuksissa eroja.

Suoritusten eroavien eroavaisuuksien vaikutusta keskivertokuluttajan ostopäätökseen arvioitiin unionin tuomioistuimen ratkaisussa asiassa *Valentina Heights-tapaus*⁵⁴. Asiassa oli kyse siitä, voitiinko alennetun verokannan hotellimajoitukseen soveltamisen ehdoksi asettaa se, että hotellilla on luokitustodistus. Ratkaisu tavana olevassa asiassa oli kyse yhdestä ja samasta hotellista, jolle oli aikaisemmin myönnetty luokitustodistus, mutta luokitustodistuksen uusimisen viivästyisestä johtuen luokitustodistus ei ollut yhtäjaksoisesti voimassa. Hotellin majoitustoimintaan olisi kansallisen lainsäädännön mukaan voitu soveltaa alennettua verokantaa vain sillä ajalla, kun hotellin luokitustodistus oli voimassa. Hotellin tarjoamat palvelut ajalla, kun sillä oli luokitus ja kun sillä ei ollut luokitusta vastasivat toisiaan. Tilanteissa ainut eroavaisuus palvelun ominaisuuksissa oli luokitustodistuksen olemassaolo.

⁵² Asia C-146/22, *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)*, ECLI:EU:C:2023:739, kohdat 49–50.

⁵³ Asia C-146/22, *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)*, ECLI:EU:C:2023:739, kohta 54.

⁵⁴ Asia C-733/22, *Valentina Heights*, ECLI:EU:C:2024:126.

Unionin tuomioistuin totesi, että vaikka hotellin saama luokitustodistus on omiaan antamaan keskivertokuluttajan silmissä takeen hotellin palvelujen tasosta, ei kuitenkaan voida sulkea pois sitä, että myös muut tiedot voivat vaikuttaa jopa ratkaisevammin keskivertokuluttajan valintaan. Näin ollen ei suoraan voitu osoittaa, että luokitustodistus vaikuttaisi ratkaisevasti kuluttajan valintaan.⁵⁵ Siten luokitustodistus ei ollut sellainen ominaisuus, joka olisi keskivertokuluttajan näkökulmasta tehnyt majoituspalveluista erilaisia. Sen, että majoituspalveluun ei sovellettu alennettua verokantaa luokituksen omaavien hotellien tavoin oli siten vastoin neutraliteettiperiaatetta.

Unionin tuomioistuimen mukaan keskivertokuluttajan näkemys tuotteiden samankaltaisuudesta voi vaikuttaa se, onko keskivertokuluttajalla valinnanvapautta vai ei. Maitojuomia koskevassa *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)-tapauksessa*⁵⁶ unionin tuomioistuin piti kahvilassa tarjottavaa maitojuomaa ja saman valmistajan kaupassa valmistuotteena myytävää maitojuomaa erilaisina muun muassa siksi, että kahvilassa tarjottava valmistettiin tilauksesta ja kuluttajan oli mahdollista pyytää siihen erilaisia lisukkeita, kun taas kaupassa myytäviin valmiskaakaojuomiin ei sisällynyt tätä mahdollisuutta muokata tuotetta. Kahvilassa myytävään tuotteeseen liittyvää vaikutusmahdollisuutta ei siis sisällynyt kaupassa myytäviin valmistuotteisiin.⁵⁷

Se, onko keskivertokuluttajalla mahdollisuutta vaikuttaa tavaraan tai palveluun vaiko ei ole, voi unionin tuomioistuimen mukaan vaikuttaa siihen, mitä ominaisuuksia kuluttaja pitää tärkeinä. Siten valinnanvapaus voi vaikuttaa siihen, onko ominaisuuksien eroavaisuuksilla merkitystä keskivertokuluttajan tekemään valintaan. Esimerkiksi, voidaan esittää kysymys, olisiko maitojuomia koskevissa tapauksessa päädytty erilaiseen ratkaisuun, jos kahvilasta tilattuihin maitojuomiin ei olisi saanut valita ollenkaan lisukkeita, vaan tuote olisi tullut sellaisenaan listalta

⁵⁵ Asia C-733/22, *Valentina Heights*, ECLI:EU:C:2024:126, kohta 56.

⁵⁶ Asia C-146/22, *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)*, ECLI:EU:C:2023:739.

⁵⁷ Asia C-146/22, *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)*, ECLI:EU:C:2023:739, kohta 53.

valittuna. Olisiko tällaisessa tilanteessa voinut keskivertokuluttajan kannalta olla sama asia tilata maitojuoma kahvilasta kuin hakea juoma kaupan hyllyltä?

Unionin tuomioistuin on korostanut, että tuotteiden eroavaisuuden vaikutus keskivertokuluttajan ostopäätökseen perusteena riittää yksin siihen, että tuotteita ei pidetä samankaltaisina.⁵⁸ Tästä herää kuitenkin kysymys siitä, riittävätkö ensimmäiset kaksi perustetta, tavaroiden ja palvelujen eroavat ominaisuudet sekä kulutustarve, johon tavaroilla tai palveluilla vastataan, yksinään määrittämään tuotteen samankaltaisuuden. Toisin sanoen, mikä on tuotteiden eroavien ominaisuuksien ja käyttötarkoitusten välinen suhde.

Hevosten luovutuksia koskevassa asiassa C-41/09 annetussa tuomiossa unionin tuomioistuin ei ottanut kantaa hevosten ominaisuuksiin, vaan perusti ratkaisunsa neutraliteettiperiaatteen mukaisuudesta yksinomaisesti hevosten erilaiseen käyttötarkoitukseen. Voidaankin esittää pohdinta siitä, johtuiko tämä ominaisuuksien arvioinnin puute siitä, että hevoset eivät eronneet ominaisuuksiltaan vai siitä, että ominaisuuksien erilaisuutta ei ollut tarkoituksenmukaista tuoda esiin, koska käyttötarkoitusten erilaisuus riitti ratkaisemaan kysymyksen neutraliteettiperiaatteen vastaisuudesta. Jos hevoset eivät eronneet ominaisuuksiltaan, voitaisiin ratkaisusta johtaa, että ominaisuuksiltaan vastaavia tuotteita voidaan pitää erilaisina ja siten kohdella eri tavoin, jos tuotteiden käyttötarkoitus on eri.

Seuraavaksi voidaan esittää vastakohtaisesti kysymys siitä, voidaanko tuotteita pitää neutraliteettiperiaatteen soveltamisen kannalta samanlaisina, jos tuotteet eroavat ominaisuuksiltaan, mutta kuitenkin vastaavat samaan käyttötarkoitukseen. Tähän kysymykseen voidaan etsiä vastausta jo esitellystä sosiaalivakuutuksen perusteella korvattavien lääkkeiden arvonlisäverotusta koskevasta unionin tuomioistuimen ratkaisusta asiassa C-481/98, komissio vastaan Ranskan tasavalta. Tuomiossaan unionin tuomioistuin totesi, että vaikka kahden lääkkeen parantava ja ennaltaehkäisevä vaikutus on sama, toinen lääkkeistä saattaa olla

⁵⁸ Asia C-146/22, *Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (TVA pour boissons chaudes lactées)*, ECLI:EU:C:2023:739, kohta 54.

korvattava ja toinen ei. Tämän jälkeen unionin tuomioistuin argumentoi, että tuotteen korvattavuus tekee siitä kuluttajan näkökulmasta erilaisen kuin lääkkeen, jota ei korvata.⁵⁹ Näistä kahdesta perustelusta voidaan johtaa, että käyttötarkoitukseltaan vastaavia tuotteita voidaan kuitenkin pitää neutraliteettiperiaatteen soveltamisen kannalta erilaisina, jos tuotteilla on jokin keskivertokuluttajan ostopäätökseen vaikuttava eroava ominaisuus.

Oli vastaus eroavien ominaisuuksien ja käyttötarkoitusten välisestä suhteesta mikä tahansa, nämä kaksi perustetta toimivat vähintäänkin viitteinä siitä, että tuotteiden välillä on eroja ja voivat siten auttaa arvioimaan vastausta kolmanteen kysymykseen siitä, vaikuttavatko tavaroiden tai palvelujen väliset erot ratkaisevasti keskivertokuluttajan päätökseen ostaa jompikumpi näistä tavaroista tai palveluista.

⁵⁹ Asia C-481/98, *komissio v. Ranska*, ECLI:EU:C:2001:237, kohdat 26 ja 27.

4 LIITTYMISPERIAATE JA KESKIVERTOKULUTTAJA

4.1 Lähtökohtana suoritusten erillisuus ja itsenäisyys

Arvonlisäverotuksessa lähtökohtana ja pääsääntönä on suoritusten erillisuus ja itsenäisyys. Tällä tarkoitetaan sitä, että arvonlisäverotuksessa jokaista tavaran tai palvelun suoritusta on arvioitava erikseen ja että jokaiseen myyntiin sovelletaan kysymyksessä olevaan hyödykkeeseen sovellettavaa arvonlisäverosääntelyä, kuten verokantaa.⁶⁰ Tämä periaate on oikeuskirjallisuudessa nimetty jakamisperiaatteeksi⁶¹.

Jakamisperiaate on johdettavissa arvonlisäverodirektiivin (2006/112) 1 artiklan 2 kohdan toisen alakohdan sanamuotoon. Direktiivin sanamuodon mukaisesti ”jokaisesta liiketoimesta on suoritettava tavaran tai palvelun hinnan perusteella tähän tavaraan tai palveluun sovellettavan verokannan mukaan laskettu arvonlisävero...” Jokaisesta liiketoimesta on siis suoritettava erikseen arvonlisävero. Myös unionin tuomioistuin on tunnustanut suoritusten erillisyyden ja itsenäisyyden pääsäännöksi arvonlisäverotuksessa⁶².

Aina todellisuudessa tehdyt liiketoimet eivät kuitenkaan ole niin yksiselitteisiä, että suoritusten erillisuus ja siten jakamisperiaatteen soveltaminen olisi selvää⁶³. Joskus useamman yhdessä suoritettujen tavaran tai palvelun katsotaan liittyvän niin olennaisesti ja läheisesti yhteen, että niitä käsitellään arvonlisäverotuksessa yhtenä suorituksena poikkeuksena erillisyyden ja itsenäisyyden pääsäännöstä. Unionin tuomioistuin on esitellyt kaksi tällaista tilannetta, jolloin tästä pääsäännöstä voidaan poiketa.

⁶⁰ Arvonlisäverotus, kappale liittymisperiaate.

⁶¹ Laitinen – Poikkinen 2024, D. Mikä on verollista, D1 Verolliset myynnit, 1.3 Liittymisperiaate.

⁶² C-581/19, Frenetikexito, tuomion kohta 37.

⁶³ Terra – Kajus 2019, s. 516.

Ensinnäkin unionin tuomioistuin on katsonut, että monesta osatekijästä koostuvassa suorituksessa on kyse yhtenä kokonaisuutena pidettävästä suorituksesta silloin, kun verovelvollisen asiakkaalle tarjoamat kaksi osatekijää tai toimintoa tai sitä useammat osatekijät tai toiminnot liittyvät niin läheisesti yhteen, että ne muodostavat objektiivisesti tarkasteltuna yhden jakamattoman taloudellisen suorituksen, jonka paloittelu osiin olisi keinotekoista. Tätä unionin tuomioistuin perustelee sillä, että taloudelliselta kannalta katsottuna yhtenä kokonaisuutena pidettävän suorituksen jakaminen keinotekoisesti osiin voisi vaarantaa arvonlisäverojärjestelmän toimivuuden.⁶⁴ Kutsun tätä poikkeusta tässä tutkielmassa jatkossa jakamattoman taloudellisen suorituksen poikkeukseksi.

Toinen poikkeus pääsäännöstä suoritusten erillisyydestä ja itsenäisyydestä on unionin tuomioistuimen mukaan tilanne, jossa yhden tai useamman osatekijän katsotaan muodostavan pääasiallisen suorituksen ja muiden osatekijöiden katsotaan olevan liitännäisiä suorituksia pääasialliselle suoritukselle⁶⁵. Pääsuorite määrittää siis myös sivusuoritteiden arvonlisäverokohtelun. Tälle poikkeukselle on oikeuskirjallisuudessa annettu nimeksi liittymisperiaate⁶⁶.

Eroa liittymisperiaatteen ja jakamattoman taloudellisen suorituksen poikkeuksen välillä selventää hyvin unionin tuomioistuimen tuomio asiassa *Blackrock Investment Management (UK)-tapaus*⁶⁷, joka koski ohjelmistoalustan kautta tarjottavia sijoitusrahastojen hallinnointipalveluita. Alusta tarjosi salkunhoitajille erilaisia palveluita, kuten markkina-analyysejä sekä suoritus- ja riskianalyysejä. Kaikkien näiden palvelujen tarkoituksena oli auttaa asiakasta sijoituspäätösten tekemisessä sekä mahdollistaa kaupankäynnin täytäntöönpanon. Unionin tuomioistuin arvioi, tulisiko nämä alustan mahdollistamat palvelut käsitellä arvonlisäverotuksessa jakamisperiaatteen mukaan erikseen vai tulisiko palveluihin soveltaa liittymisperiaatetta tai jakamattoman taloudellisen suorituksen poikkeusta. Tuomioistuin arvioi, että palvelut, jotka liittyvät markkina-analyyseihin, suoritusten seurantaan,

⁶⁴ Asia C-231/19, *Blackrock Investment Management (UK)*, ECLI:EU:C:2020:513, kohta 23.

⁶⁵ Asia C-231/19, *Blackrock Investment Management (UK)*, ECLI:EU:C:2020:513, kohta 29.

⁶⁶ Määttä 2013, s. 366.

⁶⁷ Asia C-231/19, *Blackrock Investment Management (UK)*, ECLI:EU:C:2020:513.

riskien arviointiin, sääntelyn noudattamisen valvontaan sekä liiketoimien täytännönpanoon, kytkeytyvät kaikki perättäisiin vaiheisiin, jotka ovat yhtä lailla tarpeellisia sijoitusoperaatioiden toteuttamiseksi asianmukaisissa olosuhteissa, joten alustan tarjoamat palvelut on katsottava yhdeksi jakamattomaksi kokonaisuudeksi⁶⁸.

Unionin tuomioistuin siis katsoi, että kaikki palvelut ovat yhtä lailla tarpeellisia eli saman arvoisia sijoitusrahaston hallinnan kannalta. Sijoitusrahaston hallinta alustan avulla on lopputulos, johon asiakas käyttämällä alustaa pyrkii. Ero liittymisperiaatteen ja jakamattoman taloudellisen suorituksen poikkeuksen välillä on siinä, että liittymisperiaatetta sovellettaessa on tunnistettavissa selkeästi pääsuorite, eli asiakkaalle arvoa luova osuus ja muut tähän nähden vähäiset avustavat suoritukset, kun taas jakamattoman taloudellisen suorituksen kohdalla on kysymys tilanteesta, jossa kaikki osasuoritukset tuottavat asiakkaalle yhtä lailla arvoa.

Jakamattoman taloudellisen suorituksen poikkeus ja liittymisperiaate ovat molemmat poikkeuksia suoritteen erillisyyden ja itsenäisyyden pääsäännöstä. Toisaalta voidaan pohtia sitä, ovatko nämä oikeastaan edes poikkeuksia pääsäännöstä vai ovatko nämä vain pääsäännön ilmentymiä. Tämä siksi, että näiden poikkeuksien lopputuloksena pyritään siihen, että todellisuudessa yhtenä suoritukseksi näyttäytyviä suorituksia kohdellaan yhtenä eikä erillisinä vastoin niiden todellista luonnetta. Poikkeuksien lopputuloksesta seuraa siten, että jokaista todellisesti yhtenäistä suoritusta arvioidaan yhdessä erikseen muista erillisistä suorituksista, aivan kuten arvonlisäverodirektiivin 1 artiklan 2 alakohta edellyttää.

On kyse sitten poikkeuksesta tai ei, liiketoimen laajuuden määrittämisellä on suuri merkitys. Unionin tuomioistuin on korostanut, että liiketoimen laajuudella on erityinen merkitys niin oikean verokannan määrittelemiseksi kuin palvelujen suorituspaikan paikallistamiseksi sekä mahdollisten arvonlisäverovapautusten soveltamiseksi. Toisaalta unionin tuomioistuin myös tunnustaa sen tosiasian, että

⁶⁸ Asia C-231/19, *Blackrock Investment Management (UK)*, ECLI:EU:C:2020:513, kohta 33.

liiketoiminnan laajuuden määrittely on monitahoinen kysymys, johon voi olla vaikeaa löytää yhtä ainoaa ratkaisutapaa.⁶⁹

Vaikka laajuuden määrittelylle voi olla vaikeaa löytää yhtä oikeaa tapaa, on unionin tuomioistuin kuitenkin esitellyt joitain keinoja liiketoiminnan laajuuden määrittelylle. Aivan kuten neutraliteettiperiaatteen tulkinnankin yhteydessä, unionin tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajan näkökulmaa apunaan määrittäessään jakamattoman taloudellisen suorituksen poikkeuksen ja liittymisperiaatteen soveltumista. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään tarkemmin, miten keskivertokuluttaja näyttäytyy osana näiden poikkeuksien arviointia.

4.2 Jakamaton taloudellinen suoritus ja keskivertokuluttaja

Kuten aikaisemmin on esitetty, jakamattoman taloudellisen suorituksen poikkeuksen mukaan monesta eri osasta koostuvassa suorituksessa on kyse yhdestä suorituksesta silloin, kun suorituksen osatekijät liittyvät niin läheisesti yhteen, että ne muodostavat objektiivisesti tarkasteltuna yhden jakamattoman taloudellisen suorituksen, jonka paloittelu osiin olisi keinotekoista. Unionin tuomioistuimen mukaan sen arviointi, muodostaako osasuoritukset yhden jakamattoman kokonaisuuden, tulee aloittaa selvittämällä liiketoimen luonteenomaiset osatekijät⁷⁰. Unionin tuomioistuin on antamissaan tuomioissa tarkentanut, että näitä liiketoimen luonteenomaisia osatekijöitä on tarkasteltava keskivertokuluttajan näkökulmasta⁷¹.

Ensin tulee pohtia sitä, mitä nämä liiketoimen luonteenomaiset osatekijät ovat ja mitä tarkoittaa niiden tarkastelu keskivertokuluttajan näkökulmasta. Unionin tuomioistuin on hieman avannut tätä arviointia ravitsemusohjauspalveluita koskevassa ratkaisussaan, *Frenetikexito-tapaus*⁷². Unionin tuomioistuin avaa

⁶⁹ Asia C-349/96, *CPP*, ECLI:EU:C:1999:93, kohta 27.

⁷⁰ Asia C-111/05, *Aktiebolaget NN*, ECLI:EU:C:2007:195, kohta 22.

⁷¹ Asia C-581/19, *Frenetikexito*, ECLI:EU:C:2021:167, kohta 39.

⁷² Asia C-581/19, *Frenetikexito*, ECLI:EU:C:2021:167.

tuomiolauselmassaan, että arviointi perustuu indisioiden kokonaisuuteen⁷³. Indisio terminä viittaa oikeustieteelliseen todistusteoriaan eli indisiotodisteluun, jossa indisioista muodostetaan kokemussääntöjä, eli yleistä elämäkokemusta, hyödyntäen todistuksia, joilla on todistusarvoa. Indisiot ovat siis eräänlaisia seikkoja, jotka yhdistettynä yleiseen elämäkokemukseen perustuviin kokemussääntöihin muodostavat todisteita tapahtumien kulusta.⁷⁴ Vaikka tämä indision käsite ei kuulu arvonlisäverotukseen, voi se auttaa avaamaan tätä unionin tuomioistuimen lausumaa. Se, että liiketoimen osatekijöiden arviointi keskivertokuluttajan näkökulmasta perustuu indisioiden kokonaisuuteen, voidaan siten tulkita niin, että jotta löydetään keskivertokuluttajan näkökulmasta liiketoimen olennaiset osatekijät, tulee arvioida useita eri seikkoja yhdistämällä niitä erilaisiin kokemussääntöihin.

Unionin tuomioistuimen mukaan nämä arvioinnin perustana käytettävät indisiot voidaan jakaa kahteen osaan sen mukaan ovatko ne luonteeltaan älyllisiä vai aineellisia. Älylliset indisiot ovat tuomioistuimen mukaan sellaisia osatekijöitä, jotka ovat ratkaisevia sen selvittämiseksi, ovatko liiketoimen osatekijät luonteeltaan jakamattomia, ja mikä on liiketoimen taloudellinen tarkoitus.⁷⁵ Unionin tuomioistuin ei kuitenkaan suoraan avaa ratkaisussaan enempää, mitä tämä tarkoittaa älyllisillä ja ratkaisevilla seikoilla.

Aineelliset indisiot ovat unionin tuomioistuimen mukaan puolestaan sellaisia, joilla ei ole ratkaisevaa merkitystä, mutta jotka kuitenkin mahdollisesti tukevat älyllisten ja ratkaisevien indisioiden arviointia. Unionin tuomioistuin luettelee tällaisiksi aineellisiksi indisioiksi muun muassa suoritusten eriytetyn saatavuuden ja laskutustavan.⁷⁶

Aineelliset indisiot ovat siis sellaisia seikkoja, että yksinään niiden perusteella ei voida katsoa, että kyseessä olisi yksi jakamaton taloudellinen suoritus, vaikka

⁷³ Asia C-581/19, *Frenetikexito*, ECLI:EU:C:2021:167, kohta 39.

⁷⁴ Ylevä 2012, s. 804–205.

⁷⁵ Asia C-581/19, *Frenetikexito*, ECLI:EU:C:2021:167, kohta 39.

⁷⁶ Asia C-581/19, *Frenetikexito*, ECLI:EU:C:2021:167, kohta 39.

tämä indisio osoittaisikin tähän suuntaan. Unionin tuomioistuimen luottokortin haltioille suunnattua vakuutusohjelmaa koskevasta ennakkoratkaisusta, *CPP-taupaus*⁷⁷, ilmenee hyvin, millainen aineellinen indisio voi olla ja mikä on aineellisen indision merkitys. Ratkaisussa oli kyse tilanteesta, jossa luottokortteja tarjoava yhtiö tarjosi asiakkailleen maksua vastaan ohjelman, jonka tarkoituksena oli suojata luottokorttien ja muiden tärkeiden esineiden katoamiselta johtuvilta taloudellisilta menetyksiltä ja haitoilta. Yhtiön tarjoamaan ohjelmaan sisältyi niin vakuutuspalveluja vahinkojen varalta kuin myös erilaisia palveluita, kuten luottokorttietojen rekisteröinti, rekisterien ylläpito sekä avun tarjoaminen katoamistapauksien sattuessa.

Unionin tuomioistuin arvioi tuomiossaan, tulisiko näitä palveluita käsitellä arvonlisäverotuksessa erillisinä vai yhtenä jakamattomana taloudellisena suoritukseksi. Yhtiö laskutti kaikista vakuutusohjelmaan sisältyvistä palveluista vain yhden hinnan, mikä voisi osoittaa siihen, että kyse on yhdestä jakamattomasta taloudellisesta suorituksesta. Unionin tuomioistuin kuitenkin totesi tuomiossaan, että yhdestä hinnasta huolimatta, jos liiketoimintamallin kuvauksessa esitetyistä seikoista ilmenee, että asiakkaiden tarkoituksena on ostaa kaksi erillistä palvelua, luottokortti- ja vakuutusohjelman, tulisi näitä suorituksia käsitellä erikseen arvonlisäverotuksessa.⁷⁸ Koska laskutustavalla indisiona ei ollut unionin tuomioistuimen mukaan ratkaisevaa merkitystä, on se luokiteltava aineelliseksi indisioksi.

Tuomion mukaan sillä, että suoritukset laskutetaan yhdellä ja ainoalla laskulla, ei ole merkitystä, jos asiakkaiden tarkoituksena on ostaa kaksi erillistä palvelua. Unionin tuomioistuin ei ole kirjoittanut ratkaisuun suoraan, että keskivertokuluttajan tarkoituksena on ostaa kaksi erillistä palvelua. Koska samassa ratkaisussa unionin tuomioistuin kuitenkin korostaa, että liiketoimien osatekijöitä tulisi arvioida keskivertokuluttajan näkökulmasta, voidaan olettaa, että tässä asiakkaan tarkoituksella tuomioistuin tarkoittaa keskivertokuluttajan tarkoitusta. Keskivertokuluttajan tarkoitus menee siten laskutustavan valinnan edelle. Kun unionin

⁷⁷ Asia C-349/96, *CPP*, ECLI:EU:C:1999:93.

⁷⁸ Asia C-349/96, *CPP*, ECLI:EU:C:1999:93, kohta 31.

tuomioistuimen mukaan suoritusten erillisyyttä tulee arvioida keskivertokuluttajan näkökulmasta, ei olisi johdonmukaista, että laskutustavalle, jonka tavaran tai palvelun myyjä lähtökohtaisesti valitsee, annettaisiin painavaa merkitystä.

Unionin tuomioistuimen mukaan toisenlainen aineellinen indisio voi olla esimerkiksi se, ovatko suoritukset saatavilla yhdessä vai onko niiden saatavuus eriytetty⁷⁹. Tällaisesta arvioinnista oli kyse leasingkohteiden vuokrausta koskevassa unionin tuomioistuimen ratkaisussa *BGŻ Leasing-tapaus*⁸⁰. Ratkaisussa oli kyse yhtiöstä, joka tarjosi leasingpalveluita. Leasingin saamisen yhdeksi edellytykseksi oli määritelty se, että leasingkohde tulee vakuuttaa, joko yhtiön itsensä välittämän kolmannelta hankitun vakuutuksen kautta tai sitten vuokraajan itse valitsemansa vakuutuksen kautta. Asiakkaan oli siis mahdollista ostaa yhtiöltä yhdessä sekä leasingpalvelu että vakuutus tai sitten erikseen leasingpalvelu, sitoutumalla ottamaan vakuutus muualta. Ratkaistavana unionin tuomioistuimessa oli kysymys siitä, tulisiko yhtiön välittämää leasingkohteen vakuutuspalvelua ja leasingpalvelua pitää yhtenä jakamattomana taloudellisena suoritteena, koska vakuutus oli asetettu leasingin saamisen edellytykseksi.

Unionin tuomioistuimen mukaan se, että vakuutus on leasingin saamisen edellytys ei voi sellaisenaan merkitä sitä, että vuokralle antajan välityksellä suoritettu vakuutuspalvelu olisi jakamaton tai liitännäinen leasingpalveluun nähden.⁸¹ Unionin tuomioistuimen sanavalinnasta ”ei voi sellaisenaan merkitä...” voidaan kuitenkin johtaa, että sillä, onko suoritetta saatavilla myös erikseen, on kuitenkin jonkin asteista painoarvoa indisiona, vaikka tämä ei yksinään riitä osoittamaan, että kyseessä on arvonlisäverotuksen näkökulmasta erillisistä suorituksista. Koska erillinen saatavuus indisiona ei voi yksinään olla merkitsevä, on se luokiteltava aineelliseksi indisioksi.

Unionin tuomioistuimen ratkaisu on perusteltu keskivertokuluttajan näkökulman arvioinnin näkökulmasta. Se, että leasing sopimuksen edellytyksenä on

⁷⁹ Asia C-581/19, *Frenetikexito*, ECLI:EU:C:2021:167, kohta 39.

⁸⁰ Asia C-224/11, *BGŻ Leasing*, ECLI:EU:C:2013:15.

⁸¹ Asia C-224/11, *BGŻ Leasing*, ECLI:EU:C:2013:15, kohta 43.

leasingkohteen vakuuttaminen, on leasingopimuksen tarjoajan, eli myyjän, määrittelemä ehto. Keskivertokuluttaja ei siten ole itse asettanut tällaista ehtoa. Kuluttajalla on myös mahdollisuus valita, täyttääkö hän tämän ehdon hankkimalla vakuutuksen jonkun muun toimijan kautta, olisi epätarkoituksenmukaista, jos pelkästään vakuutusehto johtaisi siihen, että vakuutus- ja leasingpalveluja käsiteltäisiin arvonlisäverotuksessa yhtenä suorituksena. Tämä johtuu siitä, että kuluttajalla on valinnanvapaus hankkia vakuutus muualta, jolloin ehdon olemassaolo ei sinänsä liitä vakuutuspalvelua erottamattomasti leasingpalveluun. Näin ollen, vakuutuksen ja leasingpalvelun käsittely yhtenä suorituksena arvonlisäverotuksessa olisi keinotekoisia, koska keskivertokuluttaja voisi valita toisenlaisen järjestelyn. Toki voi olla, että jos tuomioistuin arvioisi asiaa tästä näkökulmasta enemmän, tuomioistuin päätyisi siihen, että keskivertokuluttaja valitsisi ottaa vakuutuksen leasingopimuksen myyjältä

Yhteenvedona jakamattoman taloudellisen suorituksen poikkeuksen arvioinnista keskivertokuluttajan näkökulmasta voidaan todeta, että kyseessä on kokonaisarviointi, joka perustuu erilaisien indisioiden tunnistamiseen ja näiden pohjalta perustellun näkemyksen muodostamiseen siitä, mitä keskivertokuluttaja kokee palveluja tai tavaroita ostaessa saavansa, yhden jakamattoman kokonaisuuden vai useita erillisiä suorituksia. Tunnistamalla älyllisen indision, joka on unionin tuomioistuimen mukaan ratkaiseva indisio, voidaan keskivertokuluttajan näkemys perustella pelkästään tällä indisiolla. Jos taas tunnistetaan vain aineellisia indisioita, joilla ei ole merkitsevää painoarvoa, tulee eri suuntiin osoittavia aineellisia indisioita kokemussääntöjen avulla punnita.

Sen jälkeen, kun jokin moniosainen suorite on määritelty yhdeksi soveltamalla jakamattoman taloudellisen suorituksen poikkeusta, jossa pääsuoritteita katsotaan olevan useita, tulee pohdittavaksi kysymys siitä, mikä suorituksista on hallitseva. Tällä on merkitystä, koska kokonaisuuden arvonlisäverokohtelu määritellään hallitsevan osasuorituksen perusteella. Unionin tuomioistuin käyttää keskivertokuluttajan näkökulmaa myös tähän kysymykseen vastaamiseen.

*Město Žamberk-tapauksessa*⁸² oli kyse uimalan pääsymaksujen arvonlisävero-kohtelusta. Yhtiö tarjosi asiakkailleen mahdollisuuden käyttää uimalaa, jossa oli erilaisia toimintamahdollisuuksia, kuten useita erilaisia uima-altaita, rantalentopallokenttä, pöytätennispöytiä sekä vuokrattavia urheiluvälineitä. Uimalan palvelujen käytöstä perittiin yksi yhteinen pääsymaksu. Unionin tuomioistuin katsoi, että kyseessä on yhtenä kokonaisuutena pidettävä moniosainen suoritus, jonka osatekijät olivat mahdollisuus harjoittaa urheilua sekä mahdollisuus huvi- ja virkistystoimintaan. Tuomioistuin joutui kuitenkin vielä erikseen arvioimaan, kumpi näistä osatekijöistä oli tilanteessa hallitseva.

Unionin tuomioistuimen mukaan tämä oli ratkaistava keskivertokuluttajan näkökulmaa soveltaen. Tuomioistuimen mukaan kyseessä on kokonaisarviointi, jossa on huomioitava kyseisen uimalan ominaisuudet. Huomioon otettavat uimalan ominaisuudet olivat tuomioistuimen mukaan uimalan objektiiviset ominaispiirteet, eli käytössä olevat erityyppiset rakenteet sekä niiden sijoittelu, määrä ja merkitys uimalan kokonaisuudelle. Tuomioistuin korosti ratkaisussaan, että merkitystä uima-altaiden arvioinnissa tulisi antaa sille, soveltuvatko ne rakenteensa perusteella urheilumaiseen uintiin, vai onko altaan rakenne suunniteltu vesileikkejä varten. Arviointi tulisi tuomioistuimen perusteella nimenomaisesti perustaa altaan rakenteeseen ja suunniteltuun tarkoitukseen, kun taas merkitystä ei tulisi antaa sille, että osa uimalan kävijöistä saattaa käyttää tiloja muuhun tarkoitukseen.⁸³

Tuomiosta esiin nousevassa unionin tuomioistuimen päättelyketjussa keskivertokuluttajan näkökulma määriteltiin siis käytännössä uimalan suunnitellun tarkoituksen mukaisesti, eikä niinkään arvioitu, mitä kuluttaja todellisuudessa uimalan käytöllä tarkoittaisi, urheilun vai viihteen harjoittamista. Toki tuomioistuin sanoi näkemyksensä perustelun niin, että ”osa vierailijoita” käyttää tilaa vastoin sen tarkoitettua käyttötarkoitusta⁸⁴, joten tuomioistuin ei tarkoita, että tilan suunniteltu

⁸² Asia C-18/12, *Město Žamberk*, ECLI:EU:C:2013:95.

⁸³ Asia C-18/12, *Město Žamberk*, ECLI:EU:C:2013:95, kohdat 30–37. Unionin tuomioistuin päätyi ratkaisussaan siihen, että pääsuorite pääsyn tarjoamisessa sellaiseen uimalaan, joka tarjoaa kävijöilleen paitsi tilat urheilun harrastamiseen myös huvittelu- ja virkistystoimintoja, on urheilutoiminnan harjoittamisen mahdollistaminen.

⁸⁴ Asia C-18/12, *Město Žamberk*, ECLI:EU:C:2013:95, kohta 35.

käyttötarkoitus voisi ohittaa keskivertokuluttajan näkökulmana tilanteen, jossa olisi tiedossa, että kaikki asiakkaat käyttävät tilaa toisin. Kuitenkin tästä herää kysymys siitä, kuinka suurta osaa asiakkaista tarkoitetaan sanoilla ”osa vierailijoista”, eli mikä on se kynnyksarvo, jolloin toiminnan suunniteltu tarkoitus ei enää määritäkään keskivertokuluttajan näkökulmaa.

Ottamatta kantaa tähän kysymykseen, voisi unionin tuomioistuimen lausuma kuitenkin tarkoittaa yleistäen sitä, että suoritteen suunniteltu tarkoitus toimii vahvana indisiona keskivertokuluttajan näkökulmasta. Tämä tuo keskivertokuluttajan näkökulmaa lähemmäs liiketoiminnan harjoittajaa, kun toiminnan harjoittajan tarkoitukselle annetaan merkitystä määrittäessä sitä, miten keskivertokuluttaja koee asian.

4.3 Liittymisperiaate ja keskivertokuluttaja

Liittymisperiaatetta sovellettaessa yhden tai useamman osatekijän katsotaan muodostavan pääasiallisen suorituksen, ja muiden osatekijöiden katsotaan olevan liitännäisiä suorituksia pääasialliselle suoritukselle. Pääsuorite määrittää tällaisessa tilanteessa myös liitännäissuoritteen arvonlisäverokohtelun. Unionin tuomioistuin on yhdistänyt keskivertokuluttajan käsitteen myös tämän liittymisperiaatteen soveltumisen arviointiin.

Unionin tuomioistuimen mukaan suoritus on pääsuoritukselle liitännäinen, kun suorituksella ei ole keskivertokuluttajan näkökulmasta itsenäistä tarkoitusta. Suorituksella ei tuomioistuimen mukaan ole itsenäistä tarkoitusta, jos se ei ole ”asiakaskunnan kannalta tavoite sinällään vaan keino nauttia toimijan tarjoamasta pääasiallisesta palvelusta parhaissa olosuhteissa.”⁸⁵ Tämä on lause, jota unionin tuomioistuin toistaa hyvin monessa antamassaan tuomiossa⁸⁶. Kuitenkaan lause

⁸⁵ Asia C-581/19, *Frenetikexito*, ECLI:EU:C:2021:167, kohta 41.

⁸⁶ Unionin tuomioistuin käyttää tätä virkettä sanatarkalleen muun muassa ratkaisuisissa asioissa C-231/19 *Blackrock Investment Management (UK)*, ECLI:EU:C:2020:513, C-463/16, *Stadion Amsterdam*, ECLI:EU:C:2018:22 ja C-432/15, *Baštová*, ECLI:EU:C:2016:855.

itsessään ei selitä, mitä asiakaskunnan tavoite sinällään tarkoittaa tai mitä tarkoitetaan keinolla nauttia toimijan tarjoamasta palvelusta parhaissa olosuhteissa.

Unionin tuomioistuimen ratkaisussa asiassa *Everything Everywhere-tapaus*⁸⁷, on havaittavissa, miten tuomioistuin arvioi tätä asiakaskunnan tavoitetta sinällään. Asiassa oli kyse yhtiöstä, joka tarjosi matkapuhelinpalveluja asiakkailleen. Asiakkailla oli valittavanaan useita erilaisia maksutapoja, joista vain yksi oli sellainen, josta ei aiheutunut lisämaksua. Muiden maksutapojen käytöstä yhtiö peri pienen lisämaksun, jonka yhtiö käsitteli erillisenä käsittelymaksuna. Unionin tuomioistuimen ratkaistavana oli, tulisiko tämä käsittelymaksu käsitellä vastikkeena erillisestä maksujen käsittelypalvelusta vai vastikkeena pääsuoritteelle, eli matkapuhelinpalvelulle, liitännäisestä palvelusta.

Unionin tuomioistuimen mukaan asiassa oli selvää se, että matkapuhelinpalvelu on keskeinen palvelu, jota yhtiö asiakkailleen tuottaa. Matkapuhelinpalvelussa on siis kyse moniosaisen suorituksen pääsuoritteesta. Se, että asiakas voi itse valita maksutapansa, ei ole tuomioistuimen mukaan puolestaan asiakkaan kannalta tavoite sinällään, koska tähän ei liity asiakkaiden kannalta mitään erillistä intressiä. Erilaiset maksutapavaihtoehdot mahdollistavat vain sen, että asiakas voi maksaa laskut tavalla, jonka tämä kokee helpoimmaksi.⁸⁸ Tämä mahdollisuus valita maksutapa tekee siis unionin tuomioistuimen mukaan asiakkaan asiakaskokemuksesta paremman ja siten tämän voidaan katsoa olevan keino, jolla asiakas voi nauttia yhtiön tarjoamasta palvelusta parhaissa olosuhteissa.

Ratkaisussaan unionin tuomioistuin nostaa esiin, että sillä ei ole ratkaisevaa merkitystä, että maksujen käsittelypalvelusta suoritettava vastike eritellään asiakkaalle lähetettävissä laskuissa.⁸⁹ Laskutustavalla voi siis olla merkitystä liittymisperiaatteen soveltumista arvioitaessa, mutta tämä merkitys ei ole ratkaiseva, aivan kuten aikaisemmin todettiin jakamattoman taloudellisen suoritteiden poikkeuksen käsittelyn yhteydessä.

⁸⁷ Asia C-276/09, *Everything Everywhere*, ECLI:EU:C:2010:730.

⁸⁸ Asia C-276/09, *Everything Everywhere*, ECLI:EU:C:2010:730, kohta 27.

⁸⁹ Asia C-276/09, *Everything Everywhere*, ECLI:EU:C:2010:730, kohta 29.

Unionin tuomioistuimen loppupäätelmä oli, että asiakkaalla ei ole aikomusta ostaa erikseen matkapuhelinpalvelua ja maksujenkäsittelypalvelua, joten asiakkaan näkökulmasta maksujenkäsittelypalvelu on liitännäinen matkapuhelinpalveluun. Maksujenkäsittelypalveluun sovellettiin siten liittymisperiaatetta.⁹⁰ Tämä päätelmä korostaa keskiwertokuluttajana pidettävän asiakkaan aikomuksen keskeistä merkitystä liittymisperiaatteen soveltuvuuden arvioinnissa. Toisin sanoen, asiakkaan aikomus on keskiössä, kun määritetään, onko jokin suoritus pääsuoritteen liitännäinen vai itsenäinen. Unionin tuomioistuimen ratkaisussa esiin nostetut muut seikat, kuten valinnanvapauden merkitys asiakkaalle, ovat osa kokonaisarviointia, jonka perusteella tuomioistuin päätyi päätelmään asiakkaan aikomuksesta.

Vastoin tätä unionin tuomioistuin on monistustoiminnan arviointia koskevassa *Graphic Procédé-tapauksessa*⁹¹, valinnut perustelujensa sanat niin, että keskiwertokuluttajan aikomuksen sijaan toiminnan harjoittajan aikomus olisi keskiössä. Monistustoimintaa harjoittava yhtiö myi monistuspalvelua, eli teki asiakkaille heidän toimittamistaan tiedostoista monisteita. Monistuspalveluun kuului monisteiden tekemisen lisäksi muun muassa tehtyjen monisteiden lajittelua ja niputtamista. Unionin tuomioistuimen arvioitavana oli muun muassa, tulisiko näitä lajittelu- ja niputtamispalveluita käsitellä arvonlisäverotuksessa liitännäisenä itse monistukselle.

Aivan kuten matkapuhelinpalvelua koskevassa tuomiossa, unionin tuomioistuin perustelee, että oikeuskäytännöstä ilmenevällä tavalla suoritusta on pidettävä pääsuoritukselle liitännäisenä, kun se ei ole asiakaskunnan kannalta tavoite sinällään vaan keino nauttia toimijan tarjoamasta pääasiallisesta palvelusta parhaissa olosuhteissa⁹². Unionin tuomioistuin siis arvioi asiakaskunnan tavoitetta. Heti tämän jälkeen tuomioistuin kuitenkin toteaa, että ”ei voida kiistää sitä, että monistustoiminnan harjoittajan toiminnan tavoitteena sinällään on saattaa

⁹⁰ Asia C-276/09, *Everything Everywhere*, ECLI:EU:C:2010:730, kohta 30.

⁹¹ Asia C-88/09, *Graphic Procédé*, ECLI:EU:C:2010:76.

⁹² Asia C-88/09, *Graphic Procédé*, ECLI:EU:C:2010:76, kohta 24.

asiakkaiden käyttöön kopioita asiakkaiden monistustoiminnan harjoittajalle aiemmin toimittamasta alkuperäiskappaleesta.”⁹³

Unionin tuomioistuin siis nostaa esiin toiminnanharjoittajan tavoitteen, eikä asiakaskunnan tavoitetta. Toki voidaan maalaisjärjellä ajatella, että viedessään tiedostoja monistettavaksi, asiakaskunnan tavoitteena on varmasti saada kopioita tästä alkuperäiskappaleesta. On kuitenkin erikoista, miksi unionin tuomioistuin on halunnut arvioida suoritukseen liittyviä tavoitteita toiminnan harjoittajan tavoitteiden kautta, kun kuitenkin tarkoituksena on samaa aikaa tuomioistuimen mukaan arvioida asiakaskunnan tavoitteita.

Tämän jälkeen unionin tuomioistuin toteaa lisäksi, että kopioiden toimittamista edeltävät niputtamis- ja järjestämistoiminnot ovat ainoastaan monistustoiminnan harjoittajan keino antaa asiakkaiden nauttia monistuksesta parhaalla mahdollisella tavalla⁹⁴. Jälleen kerran unionin tuomioistuimen tapa ilmaista perustelunsa on ymmärrettävissä niin, että nimenomaan monistustoiminnan harjoittaja pyrkii niputtamispalvelulla parantamaan asiakkaan kokemusta monistuspalvelusta. Unionin tuomioistuin olisi voinut myös hyvin ilmaista asian niin, että monisteiden niputtaminen ja järjestely on omiaan parantamaan asiakkaan kokemusta, ilman että tuomioistuin olisi niinkään nostanut toiminnan harjoittajan roolin asiassa esiin. Tämä olisi sopinut paremmin siihen, että unionin tuomioistuimen itsensäkin mukaan asiaa tulisi tarkastella juuri kuluttajan näkökulmasta.

Keino nauttia toimijan tarjoamasta pääasiallisesta palvelusta parhaissa olosuhteissa näyttäisi siis tarkoittavan jotain sellaista lisäsuoritusta, jonka avulla asiakkaan asiakaskokemus paranee, mutta joita ilman asiakkaan ensisijainen tavoite kuitenkin täyttyy. Esitellyssä monistustoimintaa koskevassa tapauksessa asiakkaan tavoite olisi siis täyttynyt myös sillä, että asiakkaalle olisi annettu kopiot niputtamatta ja järjestelemättä niitä. On selvää, että asiakkaalle on mukavampaa vastaanottaa kopiot järjestyksessä. Lähtökohtaisesti asiakas ei kuitenkaan

⁹³ Asia C-88/09, *Graphic Procédé*, ECLI:EU:C:2010:76, kohdat 24–25.

⁹⁴ Asia C-88/09, *Graphic Procédé*, ECLI:EU:C:2010:76, kohta 25.

unionin tuomioistuimen mukaan hakenut palvelun lopputuloksena järjesteltyä nippua kopioita, vaan nimenomaisesti näitä kopioita.

Myös *Deco Prostete – Editores-tapauksessa*⁹⁵ unionin tuomioistuimen arvioitaessa keskivertokuluttajan näkökulmaa, merkitystä annettiin kuluttajan sijaan myös toiminnan harjoittajan tavoitteille. Ratkaistavana olevassa asiassa Portugaliin sijoittunut yhtiö myi kuluttajan suojaa koskevia aikakausilehtiä asiakkaille. Myynnit perustuivat asiakkaiden tekemiin tilauksiin. Yhtiö luovutti uusille tilaajilleen tilaajalahjana joko taulutietokoneen tai älypuhelimien, jonka arvo oli alle 50 euroa. Kysymyksenä unionin tuomioistuimella oli ratkaistavana muun muassa se, tulisiko tilaajalahjan luovutusta käsitellä arvonlisäverotuksessa erillisenä luovutuksena vai liitännäissuorituksena aikakausilehtitilauksen luovutukselle.

Yhtiön luovuttaessa tilaajalahjoja uusille tilaajilleen, aikakausilehtiä tilattiin huomattavasti enemmän. Siten tuomioistuin katsoi, että tilaajalahjan ja tilausten välillä on selvä yhteys. Se, että vanhalle tilaajalle, joka uudistaa tilauksensa, ei anneta uutta tilaajalahjaa ja että yhtiö on edistänyt myyntiään myös muulla tavalla kuin luovuttamalla tilaajalahjoja, oli unionin tuomioistuimen mukaan kuitenkin riittävä osoittamaan, että tilaajalahja ja itse tilaus eivät liity toisiinsa erottamattomasti.⁹⁶ Siten kyseessä ei ollut jakamaton taloudellinen suoritus, jota tulisi kohdella arvonlisäverotuksessa yhtenä suorituksena.

Unionin tuomioistuimen mukaan kyseessä oli kuitenkin pääsuorite ja liitännäissuorite, joihin tulee soveltaa liittymisperiaatetta. Perusteluissaan tuomioistuin korosti, että tilaajalahjalla ei ollut muuta tarkoitusta kuin yhtiön toimittamien aikakausilehtien tilaajien lukumäärän lisääminen ja siten yhtiön tulojen kasvattaminen. Tämä yhdistettynä siihen, että yhtiö oli ottanut kaupallisissa laskelmissaan huomioon sen, että osa tilaajista peruuttaa lehtitilauksen ensimmäisen kuukausimaksun jälkeen ja saavat tällöin pitää lahjan ilman tilauksen jatkamista sekä siihen, että perumisista huolimatta tilaajalahjan antaminen mahdollisti yhtiölle

⁹⁵ Asia C-505/22, *Deco Prostete – Editores*, ECLI:EU:C:2023:731.

⁹⁶ Asia C-505/22, *Deco Prostete – Editores*, ECLI:EU:C:2023:731, kohta 26.

tilaajamäärän kasvun, oli unionin tuomioistuimen mukaan osoitus siitä, että tilaajalahjan antamisella ei ollut itsenäistä tarkoitusta keskivertokuluttajalle.⁹⁷

Se, että osa tilaajista peruuttaa tilauksen heti tilaajalahjan saamisen ehtojen täytyttyä voisi hyvin olla osoitus siitä, että ainakin osalle tilaajista tarkoituksena on nimenomaan saada tämä tilaajalahja, eikä itse lehteä. Toki se, että peruutuksista huolimatta tilaajamäärät kasvavat voi olla osoitus siitä, että lehdellä on merkitystä kuluttajalle. Tämä ei kuitenkaan poista sitä, että peruutukset viittaavat siihen, että tilaajalahjalla on itsenäinen tarkoitus ainakin osalle tilaajista. Tilaajamäärän kasvun lisäksi toisena perusteena sille, miksi unionin tuomioistuimen mukaan tilaajalahjan antamisella ei ollut itsenäistä tarkoitusta, oli se, että tilaajalahjan antamisella ei ollut muuta tarkoitusta kuin yhtiön tilaajamäärien kasvattaminen ja siten yhtiön tulojen lisääminen. Hieman nurinkurisesti unionin tuomioistuin siis päätyi määrittelemään suorituksen tarkoitusta keskivertokuluttajalle arvioimalla asiaa myös yhtiön, eli myyjän näkökulmasta. Tilaajalukujen lisääminen tuskin on kuluttajan tavoite, kun tämä päättää tilata yhtiön kustantaman lehden ja saa siitä samalla tilaajalahjan, vaan tämä on puhtaasti yhtiön omaa intressiä.

On tärkeää huomata, että kun asiaa käsitellään unionin tuomioistuimessa, ei kuluttaja ole osapuolena asiassa. Unionin tuomioistuimessa kuluttajan ääni ei tule kuuluviin kuluttajan itsensä kautta, vaan kuluttajan näkökulma nousee esiin niin unionin tuomioistuimen itsensä esittämien näkökohtien kuin myös asian osapuolien, yleensä yrityksen ja paikallisen viranomaisen, esittämien perustelujen kautta. Tämä saattaa osaltaan selittää, miksi tuomioistuin toisinaan antaa enemmän painoarvoa toiminnan harjoittajan näkökulmalle, vaikka tuomioistuimen pyrkimyksenä on arvioida asiakaskunnan tavoitteita. Toiminnan harjoittajan esittämät perustelut voivat vaikuttaa tuomioistuimen arviointiin ja johtaa siihen, että päätöksissä korostetaan yrityksen näkökulmaa, vaikka tarkoituksena olisi tarkastella asiaa keskivertokuluttajan näkökulmasta.

⁹⁷ Asia C-505/22, *Deco Prostete – Editores*, ECLI:EU:C:2023:731, kohta 27.

Unionin tuomioistuinjärjestelmän toimintatapojen vaikutus keskivertokuluttajan näkökulman arviointiin on merkittävä tekijä, joka ansaitsee erityistä huomiota. Siksi unionin tuomioistuinjärjestelmän toimintatapojen vaikutukseen keskivertokuluttajan näkökulman arviointiin palataankin vielä erikseen tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa.

Unionin tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa *Madgett ja Baldwin-tapauksessa*⁹⁸, oli ratkaistavana kysymys hotellitoiminnan yhteydessä asiakkaille myytävän kuljetuspalvelupaketin arvonlisäverokohtelusta. Madgett ja Baldwin harjoittivat hotellitoimintaa. He myivät asiakkailleen kiinteähintaista pakettia, johon kuului majoituksen lisäksi myös kuljetus majoitukselle ja takaisin sekä majoitusaikana järjestettävä kokopäiväretki. Hotelli osti näitä kuljetuksia varten kuljetuspalvelun kolmannelta palveluntarjoajalta. Hotellilta oli mahdollista ostaa majoitus myös erikseen ilman tätä pakettia, jolloin majoittuja järjesti itse kuljetuksensa hotellille, eikä tämä päässyt osallistumaan päiväretkelle. Unionin tuomioistuimen ratkaistavana oli muun muassa se, onko pakettiin kuuluvat muut palvelut kuin majoituspalvelu asiakaskunnan kannalta tavoite sinällään vai keino nauttia majoituspalvelusta parhaissa olosuhteissa.

Unionin tuomioistuin aloitti arviointinsa toteamalla, että yleisesti taloudelliset toimijat, kuten hotellitoiminnan harjoittajat, käyttävät kolmansilta hankittuja palveluja, jotka majoitustoimintaan verrattuna vastaavat pienempää osaa majoituspaketin kokonaishinnasta ja jotka perinteisesti kuuluvat näiden toimijoiden tehtäviin. Unionin tuomioistuimen mukaan nämä kolmansilta hankittavat palvelut eivät ole asiakaskunnan kannalta tavoite sinällään, vaan keino nauttia toimijan tarjoamasta pääasiallisesta palvelusta parhaissa olosuhteissa.⁹⁹

Unionin tuomioistuimen mukaan Madgett ja Baldwinin harjoittamassa hotellitoiminnassa kolmansilta hankitut palvelut olivat lisäpalveluja varsinaiseen palveluun nähden. Unionin tuomioistuin huomautti kuitenkin, että kun hotellitoiminnan

⁹⁸ Yhdistetyt asiat C-308/96 ja C-94/97, *Madgett ja Baldwin*, ECLI:EU:C:1998:496.

⁹⁹ Yhdistetyt asiat C-308/96 ja C-94/97, *Madgett ja Baldwin*, ECLI:EU:C:1998:496, kohta 24.

harjoittaja tarjoaa asiakkailleen majoituksen lisäksi sellaisia palveluja, jotka poikkeavat hotellitoiminnan harjoittajalle perinteisesti kuuluvista tehtävistä ja joiden toteuttaminen välttämättä vaikuttaa kokonaishintaan huomattavasti, kuten matka hotelliin eri paikkakunnilta, näitä palveluja ei voida rinnastaa puhtaasti lisäpalvelun luontoihin suorituksiin, joka olisi liitännäinen pääsuoritteelle.¹⁰⁰ Unionin tuomioistuimen mukaan suoritusten vaikutus hintaan voi siis myös olla indisiio siitä, että kyseessä on tai ei ole liitännäissuoritus.

Arvon määrittely voi mahdollisesti kertoa yhden suorituksen arvon olevan vähäinen tai jopa marginaalinen keskivertokuluttajan näkökulmasta verrattuna toiseen suoritukseen. Tämä voi olla osoitus siitä, että arvoltaan vähäinen suoritus on vain pääsuoritteelle liitännäinen suoritus, jolloin liittymisperiaate tulisi sovellettavaksi. Unionin tuomioistuin kuitenkin nostaa esiin, että todellisuudessa tämä osasuoritusten arvo liittymisperiaatteen soveltamisen kriteerinä toimii vain indisiio siitä, onko suoritus asiakaskunnan kannalta tavoite sinällään, eikä arvon vertailu siis ole oma erillinen keinonsa arvioida asiaa, jonka perusteella yksinään voitaisiin tehdä ratkaisu liittymisperiaatteen soveltumisesta.¹⁰¹

Hinnoittelu markkinoilla perustuu lähtökohtaisesti vapaassa markkinataloudessa kysyntään ja tarjontaan. Kuluttajien tarpeet puolestaan ohjaavat kysyntää, joten on perusteltua, että tavaroiden ja palvelujen merkitystä keskivertokuluttajalle arvioidaan hinnoittelun perusteella. Toisaalta on perusteltua, että pelkkä hinnoittelu ei riitä osoittamaan pääsuoritetta, koska muuten myyjä voisi keinotekoisesti hinnoittelua sääntelemällä vaikuttaa suorituksen arvonnisäverokohteluun.

¹⁰⁰ C-308/96 ja C-94/97, tuomion kohta 25.

¹⁰¹ Asia C-581/19, *Frenetikexito*, ECLI:EU:C:2021:167, kohta 42.

5 KESKIVERTOKULUTTAJA SUORITUKSEN LUONTEEN MÄÄRITTÄJÄNÄ

Arvonlisäverodirektiivin 1 artiklan 2 kohdan toisen alakohdan mukaan jokaisesta liiketoimesta on suoritettava tavarain tai palvelun hinnan perusteella tähän tavarain tai palveluun sovellettavan verokannan mukaan laskettu arvonlisävero. Arvonlisäverotuksessa liiketoimet jaetaan siis tavarain ja palvelun luovutuksiin. Tavarain luovutuksen määritelmästä säädetään arvonlisäverodirektiivin 14 artiklassa. Palvelujen luovutuksen määritelmästä puolestaan säädetään arvonlisäverodirektiivin 24 artiklassa, jonka mukaan palvelujen suoritus on sellainen liiketoimi, joka ei ole tavarain luovutus. Siten arvonlisäverodirektiivin systematiikassa kaikki liiketoimet ovat joko tavaroita tai palveluita, eikä ole olemassa mitään näiden kahden luokan väliin jäävää kategoriaa, joka yhdistäisi sekä tavarat että palvelut.

Usein kuitenkin suoritteen, joka katsotaan jakamattoman taloudellisen suoritteen poikkeuksen perusteella yhdeksi kokonaisuudeksi, osatekijöissä on sekä tavarain että palvelun luovutuksen piirteitä. Kuten aikaisemmin on esitetty, jakamattoman taloudellisen kokonaisuuden arvonlisäverokohtelu määritellään moniosaisen suorituksen hallitsevan tekijän mukaan. Se onko suorituksessa kyse tavarain vai palvelusta ratkeaa siten määrittelemällä suoritteen hallitseva osatekijä. Jos hallitseva osatekijä on tavara, on kyseessä tavarain luovutus, ja jos hallitseva osatekijä on palvelu, on kyseessä palvelun luovutus. Koska keskivertokuluttajan näkökulmaa hyödynnetään hallitsevan osatekijän määrittämisessä, on keskivertokuluttaja usein määrittämässä myös suoritteen luokittelua tavarain tai palveluksi.

Unionin tuomioistuimen ratkaisu yhdistetyissä asioissa *Bog ym.-tapaus*¹⁰² kuvaa hyvin tällaista tilannetta. Yhtenä ratkaistavana asiana tuomioistuimella oli, miten pikaruokavaunusta välittömästi nautittavaksi valmistettuja ruoka-annoksia tulisi

¹⁰² Asia C-407/09, *Bog ym.*, ECLI:EU:C:2011:135.

kohdella arvonlisäverotuksessa, tavarana vai palveluna luovutuksena. Tapauksessa ravintoloitsija myi pikaruokavaunusta erityisesti erilaisia makkaraperuna-annoksia sekä juomia. Pikaruokavaunussa oli vaunua kiertävä rakenne, joka mahdollisti esiin vedettävän tiskin, jonka päällä asiakkaan oli mahdollista syödä ostamansa makkaraperuna-annos. Tämä ruokailupaikka oli suojattu sateelta esiin vedettävällä katoksella.¹⁰³

Arvioinnissaan unionin tuomioistuin lähtee jälleen kerran siitä, että hallitseva osatekijä on määritettävä keskivertokuluttajan näkökulman perusteella¹⁰⁴. Tämän jälkeen tuomioistuin aloittaa pohdinnan viittaamalla aikaisempaan oikeuskäytäntönsä, jonka mukaan ravintola-alalle on lähtökohtaisesti ominaista se, että liiketoimet koostuvat useista osatekijöistä, joista suurin merkitys on palveluilla ja joista ruoan toimittaminen on vain yksi osa. Siksi lähtökohtaisesti ravintola-alan liiketoiminnot on luokiteltava palveluiksi. Tuomioistuin kuitenkin toteaa, että asia voi olla toisinkin, jos palvelun osuus suorituksesta osoittautuu vähäisemmäksi. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun ruoka myydään mukaan otettavaksi, eikä paikan päällä nautittavaksi.¹⁰⁵

Unionin tuomioistuimen mukaan, vaikka makkaraperunoiden valmistus vaatii työtä, mikä tulisi sen luokittelua palveluksi, ei valmistus voi olla suoritteiden hallitseva osatekijä, koska valmistus ei perustu kioskillä useinkaan tietyn asiakkaan tilaukseen vaan annoksia valmistetaan jatkuvasti kysyntäennusteeseen perustuen.¹⁰⁶ Keskivertokuluttajan näkökulmasta näyttäisi siis olevan merkitystä sillä, saako kuluttaja yksilöllistä palvelua vai ei. Toisaalta asiakas ei välttämättä tunnista itse eroa siinä saako tämä kioskillä asioidessaan yksilöllistä palvelua vai ei ja kiireisellä makkarakioskillä tämä yksilöllisestä palvelusta luopuminen on vain kiireen aiheuttama toiminnan uudelleenjärjestelyn välttämättömyys.

¹⁰³ C-497/09, Bog ym., tuomion kohta 13.

¹⁰⁴ C-497/09, Bog ym., tuomion kohta 62.

¹⁰⁵ C-497/09, Bog ym., tuomion kohta 64.

¹⁰⁶ C-497/09, Bog ym., tuomion kohta 68.

Tuomioistuin lisää myös, että makkaraperunoiden myyminen kioskillä eroaa tavallisesta ravintolapalvelusta myös siinä, että siihen kuuluu paljon vähemmän palveluja. Kioskillä ei esimerkiksi ole tarjoilijaa suorittamassa varsinaista tarjoilua ja asiakkaiden neuvomista tai suljettuja ja lämmitettyjä ravintolatoiminnalle tyypillisiä tiloja. Kioskillä tapahtuva ruokailu perustuu pelkistettyyn infrastruktuuriin ja tämän infrastruktuurin käyttöön antaminen edellyttää vain vähäistä työpanosta kioskin pitäjältä. Siten unionin tuomioistuin katsoi, että nämä muut osatekijät eivät voi olla hallitsevia osatekijöitä, jolloin hallitsevaksi pääsuoritukseksi jäi ruoka-annoksen luovutus ja suoritus luokiteltiin tavarana luovutukseksi.¹⁰⁷

Samassa yhdistetyssä asiassa unionin tuomioistuin arvioi palvelun ja tavarana välistä rajanvetoa elokuvateatteritoiminnan yhteydessä myytyjen ruoka-annosten osalta. Elokuvateatterissa asioidessaan elokuvayleisön oli mahdollista ostaa elokuvateatterin aulasta popcornia ja nachoja annoksina. Siinä kohtaa elokuvateatteria, jossa annoksia myytiin, ei ollut ruokailutiskejä, mutta annoksen nauttiminen oli mahdollista muualla elokuvateatterissa sijaitsevilla pöydillä ja penkeillä sekä itse elokuvasaleissa olevilla juomatelineillä varustetuilla istuimilla. Popcornin ja nachoannosten valmistusprosessi oli kuvattu yksinkertaiseksi koostuen lähinnä vain lämmityksestä ja annoksiin jakamisesta.¹⁰⁸

Unionin tuomioistuimen mukaan, koska popcorn ei olisi tuotteena syntynyt ilman sen valmistamista ja popcornin sekä nachojen jakaminen pakkauksiin on keskeinen osa näiden tuotteiden myymistä, eivät nämä aikaisemmin kuvatut valmistusprosessit voineet unionin tuomioistuimen mukaan olla tuotteen myymisestä riippumattomia liiketoimia¹⁰⁹. Jos siis jokin toimi on tavarana tai palvelun syntymisen edellytys, ei tämä toimi voi olla hallitseva osa suhteessa siihen osatekijään, jonka syntymisen edellytyksenä toimi on.

Elokuvateatterissa olevan infrastruktuurin osalta tuomioistuin totesi, että koska annoksen nauttimiseen mahdollisesti käytettävien huonekalujen käyttöön

¹⁰⁷ C-497/09, Bog ym., tuomion kohdat 69–70.

¹⁰⁸ C-497/09, Bog ym., tuomion kohdat 25–27.

¹⁰⁹ C-497/09, Bog ym., tuomion kohta 72.

antamisen ainut tarkoitus ei ollut ruokailun mahdollistaminen, vaan sillä mahdollistettiin myös muun muassa elokuvan odottaminen ja katsominen tai tapaamispaikkojen luominen, ei pelkkä huonekalujen olemassaolo antanut popcornien ja nachojen luovuttamiselle palvelun luonnetta.¹¹⁰ Tämä voisi keskivertokuluttajan näkökulman arvioimisen kannalta tarkoittaa sitä, että jos jollain osatekijällä on keskivertokuluttajalle jokin moniosaisen suorituksen tarkoituksesta poikkeava tarkoitus, ei tämän osasuorituksen merkitys keskivertokuluttajalle välttämättä ole niin suuri, kuin se voisi olla, jos osasuorituksella ei ole kuluttajalle muuta tarkoitusta.

Tämä ei kuitenkaan poista sitä, että tällaisella osatekijällä voi olla jotain merkitystä keskivertokuluttajalle asiassa, sillä siitä, että ”pelkästään” huonekalujen olemassaolo ei riittänyt, voidaan päätellä, että ruokailuun mahdollisesti käytettävien huonekalujen olemassaolo tulee kuitenkin huomioida arvioitaessa suorituksen luonnetta. Infrastruktuurin, jossa kuluttaja voi nauttia ostamansa annoksesta, voi kuitenkin indikoida siitä, että kyseessä olisi asiaa keskivertokuluttajan näkökulmasta arvioitaessa palvelun suoritus, vaikka infrastruktuuria voisi käyttää myös muuhun. Tämä on ymmärrettävää, sillä annoksien nauttimiseen tarvittavan infrastruktuurin tarjoaminen on varmasti omiaan vaikuttamaan kuluttajan kokemukseen.

Lopputuloksena perusteluissaan unionin tuomioistuin totesi, että koska annosten suppea sekä vakiomuotoinen valmistaminen liittyi kiinteästi annosten luovutuksiin ja koska pelkistetyn infrastruktuurin tarjoaminen oli vain täydentävää ja vähämerkityksistä, popcornin ja nachojen luovuttamisen hallitseva osatekijä oli itse ruokaannoksen luovuttaminen. Suoritus katsottiin siten tavaran luovutukseksi.¹¹¹

Sekä makkaraperunoiden myymisessä kioskilta että popcorn- ja nachoannosten myymisen osalta unionin tuomioistuin päätyi samaan ratkaisuun hyvin samantyyppisillä perusteilla. Molempien osalta tuomioistuin nosti erikseen esiin sen että, väliä

¹¹⁰ C-497/09, Bog ym., tuomion kohta 73.

¹¹¹ C-497/09, Bog ym., tuomion kohta 74.

ei ollut sillä, käyttivätkö asiakkaat heidän käytössään olevaa pelkistettyä infrastruktuuria. Tuomioistuin perusteli tätä sillä, että kyseisissä tilanteissa annosten välitön nauttiminen paikan päällä ei ollut liiketoimen olennainen piirre.¹¹² Vaikka siis unionin tuomioistuimen mukaan asiaa oli arvioitava keskivertokuluttajan näkökulman kautta, ei huomiota tullut sen mukaan kuitenkaan antaa itse kuluttajan toiminnalle, johtuen siitä, että tämä toiminta ei ollut tehdyn suoritteiden olennainen piirre. Tämä tarkoittaisi sitä, että unionin tuomioistuimen mukaan vain sellainen kuluttajan toiminta, joka on liiketoimen olennaisien piirteiden mukaista, tulee huomioida. Tämä puolestaan johtaa siihen, että poikkeavaa toimintaa ei tule huomioida, mikä sinänsä sopii yhteen käsitteen keskivertokuluttaja kanssa, koska jo termi ”keskiverto” rajaa poikkeavasti toimivat kuluttajat käsitteen ulkopuolelle.

Toisaalta tästä herää kysymys siitä, millainen toiminta katsotaan poikkeavaksi. Voiko siis tästä seurata tilanne, jossa kysymystä tulisi tuomioistuimen mukaan käsitellä keskivertokuluttajan näkökulmasta, mutta koska jokin toiminta katsotaan poikkeavaksi, kuluttajan todelliselle toiminnalle ei anneta ollenkaan merkitystä?

Samassa *Bog ym.-tapauksessa* unionin tuomioistuin arvioi myös juhlapalvelutoimintaa ja päätyi siihen, toisin kuin edellisissä tilanteissa, että kyseessä oli keskivertokuluttajan näkökulmasta palvelun luovutus. Tapauksessa asiakkaat tilasivat yhtiön juhlapalvelusta ruoka-annoksia, jotka yhtiö sitten toimitti suljetuissa lämmön säilyttävissä pakkauksissa asiakkaalle. Yhtiöltä oli mahdollista tilata ruoka-annoksen lisäksi myös erilaisia ruokailuvälineitä, juhlapöytiä sekä henkilökuntaa. Yhtiö oli käsitellyt veroilmoituksellaan nämä osasuoritukset erikseen, mutta koska unionin tuomioistuin katsoi kyseessä olevan yksi jakamaton taloudellinen suorite, oli nämä käsiteltävä arvonlisäverotuksessa yhdessä. Unionin tuomioistuimen ratkaistavaksi jäi kuitenkin vielä se, tulisiko kokonaisuutta käsitellä tavaran vai palvelun luovutuksena.

Unionin tuomioistuimen mukaan, koska kyseessä oli yhtenä kokonaisuutena pidettävä suoritus, asiaa tulisi arvioida keskivertokuluttajan näkökulmasta niin, että

¹¹² C-497/09, *Bog ym.*, tuomion kohta 74.

laadullisesti hallitsevat suorituksen osatekijät otetaan huomioon¹¹³. Arvioidessaan asiaa tällä tavoin, unionin tuomioistuin nosti esiin asiakkaiden vaikutusmahdollisuuden juhlapalvelun suorittamien liiketoimien osalta. Yhtiö pystyi toteuttamaan asiakkaiden toiveita niin ruoka-annosten valmistamisesta kuin myös ruoka-annosten luovuttamiseen liittyvien palvelujen osalta, jotka käsittivät niin astiaston ja kalusteiden käyttöön antamisen, ruoka-annosten esittelyn, koristelun, tarjoiluhenkilökunnan käyttöön antamisen kuin ruokalistan sisältöä koskevan ohjeistuksen. Lisäksi tuomioistuin korosti, että tällaisten juhlapalvelun kotiin toimittamien ruoka-annosten valmistus vaatii enemmän työtä ja tietotaitoa, kuin tavallisten mukaan otettavien ruoka-annosten valmistus.¹¹⁴ Tuomioistuin nosti siis esiin sen, että asiakas saa yksilöllistä palvelua. Tämän tuomioistuin katsoi tukevan sitä, että keskivertokuluttajan näkökulmasta kyseessä oli palvelun suoritus eikä vain tavaran luovutus.

Unionin tuomioistuin nosti perusteluissaan erikseen esiin juhlapalvelusta käytettävän terminologian. Tuomioistuimen mukaan tavallisessa kielenkäytössä käytettävät termit ”juhlapalvelu” ja ”pitopalvelu” sekä ”tilattu annos” korostivat kaikki sitä, että kyseessä on palvelun suoritus¹¹⁵. Tästä nostosta voidaan päätellä, että myös asiakaskunnan käyttämästä kielestä voidaan päätellä jotain siitä, mistä keskivertokuluttajan mielestä suorituksessa on kyse.

Unionin tuomioistuin nosti ratkaisussaan esiin myös ajoituksen merkityksen. Tilatessaan ruoka-annoksia juhlapalvelulta, tuomioistuimen mukaan keskivertokuluttajalle on olennaista se, että ruoka-annokset toimitetaan lämpiminä tai paikan päällä lämmitettyinä, jolloin myös toimituksen ajoittaminen oikea-aikaisesti suunnitellun ruokailuajan yhteyteen on tärkeää.¹¹⁶ Tämäkin korostaa sitä, että unionin tuomioistuimen mukaan arvioitavassa tilanteessa keskivertokuluttajan kannalta on merkitsevää, saako tämä yksilöllisesti suunniteltua palvelua vai ei.

¹¹³ Asia C-497/09, *Bog ym.*, ECLI:EU:C:2011:135, kohta 76.

¹¹⁴ Asia C-497/09, *Bog ym.*, ECLI:EU:C:2011:135, kohdat 75–78.

¹¹⁵ Asia C-497/09, *Bog ym.*, ECLI:EU:C:2011:135, kohta 77.

¹¹⁶ Asia C-497/09, *Bog ym.*, ECLI:EU:C:2011:135, kohta 78.

Palataan miettimään, mitä unionin tuomioistuin mahdollisesti tarkoitti sillä, että keskivertokuluttajan näkökulmaa tulisi arvioida huomioimalla laadullisesti hallitsevat osatekijät. Tuomioistuin nosti perusteluissaan esiin sen, että asiakas saa yksilöllistä palvelua ja pystyy vaikuttamaan palvelun laatuun sekä sen, että juhlapalvelun järjestäminen vaatii paljon työtä ja tietotaitoa. Nämä ovat kaikki sellaisia seikkoja, jotka ovat omiaan vaikuttamaan asiakkaan kokemukseen palvelun laadusta. Voidaan siis argumentoida, että laadullisesti hallitsevilla osatekijöillä unionin tuomioistuin tarkoittaa sellaisia seikkoja, jotka ovat merkittävässä osassa määrittämässä asiakkaan kokemusta suorituksen laadusta. Tässä tapauksessa nämä laadullisesti hallitsevat osatekijät olivat palvelun suorittamisen osatekijöitä, jolloin liiketoimi luokiteltiin palveluksi.¹¹⁷

Unionin tuomioistuin on arvioinut suorituksen luonnetta myös asiassa *Levob Verzekeringen ja OV Bank-tapaus*¹¹⁸. Asiassa oli kyse ohjelmiston luovutuksesta vakuutustoimintaa varten ja tämän ohjelmiston luovutuksen luokittelusta tavaraksi tai palveluksi. Ratkaistessaan kysymystä luovutuksen luonteesta, unionin tuomioistuin katsoi, että asian selvittämiseksi on tarpeen yksilöidä ne osatekijät, joilla on suurin merkitys¹¹⁹. Unionin tuomioistuimen voidaan siis laadullisesti hallitsevilla osatekijöillä katsoa tarkoittavan sellaisia osatekijöitä, joilla on keskivertokuluttajan kannalta suurin merkitys.

Asiassa asiakkaalle luovutettiin ohjelmisto, jota tämän jälkeen luovuttajan toimesta vielä muokattiin asiakkaan tarpeisiin sopivaksi. Ratkaisussaan unionin tuomioistuin katsoi, että ohjelmistoon tehdyt muutokset olivat sellaisia, että ilman niitä ohjelmistosta ei olisi hyötyä ostajan ammatillisessa toiminnassa. Tuomioistuin arvioi myös, että näiden ohjelmiston muutosten laajuus, kesto sekä muokkauksista aiheutuvat kustannukset olivat merkityksellisiä osatekijöitä asiakkaan kannalta. Siten unionin tuomioistuin katsoi, että ohjelmistoon tehtävä muokkaustyö ei ollut luonteeltaan vähäistä tai liitännäistä ohjelmiston luovutukselle, vaan muokkauksen merkitys oli asiakkaan kannalta ratkaisevassa asemassa siinä, että

¹¹⁷ Asia C-497/09, *Bog ym.*, ECLI:EU:C:2011:135, kohta 80.

¹¹⁸ Asia C-41/04, *Levob Verzekeringen ja OV Bank*, ECLI:EU:C:2005:649.

¹¹⁹ Asia C-41/04, *Levob Verzekeringen ja OV Bank*, ECLI:EU:C:2005:649, kohta 27.

tämä pystyi hyödyntämään ohjelmistoa omia erityisiä tarpeitaan varten. Siten ohjelmiston luovutus muokkauksineen katsottiin palvelun suoritukseksi.¹²⁰

Edellä kuvatussa ratkaisussa unionin tuomioistuin korosti siis keskivertokuluttajan tarpeita pohtiessaan sitä, millä osatekijällä olisi tämän kannalta suurin merkitys. Keskivertokuluttajan näkökulman arvioinnin kannalta on siis tärkeää miettiä, mikä tai mitkä suorituksen osatekijät vastaavat parhaiten keskivertokuluttajan tarpeisiin, ja nämä osatekijät ovat lopulta niitä, joilla katsotaan olevan suurin merkitys määrittäessä suorituksen luonnetta tavaraksi tai palveluksi.

Unionin tuomioistuin ei ole esittänyt osatekijöiden arvioinnille keskivertokuluttajan näkökulmasta juurikaan rajoitteita. Ainut huomio, jonka unionin tuomioistuin on tehnyt, on että arvioitaessa palveluja suorituksen osatekijänä, tulee huomioida, että tavaroiden myyntiin liittyy aina joitain vähimmäispalveluita. Näitä ovat unionin tuomioistuimen mukaan esimerkiksi tuotteiden näytteillepano tai laskun antaminen. Unionin tuomioistuimen mukaan siis vain sellaiset palvelut voidaan suorituksen osatekijöinä ottaa huomioon, jotka ovat näistä välttämättömistä palveluista erillisiä.¹²¹ Tästä toisaalta voi kuitenkin herätä kysymys siitä, mikä on kulloisesakin arvioitavassa tilanteessa tämä tavaran luovutukseen liittyvä välttämätön palvelu.

Palataan lyhyesti vielä tämän tavara vai palvelu -kysymyksen tarkastelun loppuksi arvonlisäverodirektiivin systematiikkaan. Aikaisemmin selostetulla tavalla arvonlisäverolain systematiikassa liiketoimi on palvelu, jos se ei ole direktiivin mukaan tavaroiden luovutus. Siten käytännössä arvonlisäverodirektiivin systematiikan mukaan tulisi ensin määritellä, onko liiketoimessa kyse tavaran luovutuksesta vai ei. Kun vastaus tähän kysymykseen on tiedossa, selviää vastaus myös kysymykseen siitä, onko kyseessä palvelun luovutus. Tiukasti direktiivin systematiikan mukaan ajateltuna ei siis tarvitsisi ollenkaan pohtia tarkemmin, täyttyykö palvelun luovutuksen kriteeristö. Kuitenkin tarkastellut unionin tuomioistuimen ratkaisut

¹²⁰ Asia C-41/04, *Levob Verzekeringen ja OV Bank*, ECLI:EU:C:2005:649, kohdat 28–30.

¹²¹ Asia C-497/09, *Bog ym.*, ECLI:EU:C:2011:135, kohta 63.

osoittavat, että ratkaistaessa suorituksen luokittelua keskivertokuluttajan näkökulman kautta, on kyseessä usein punninta tavaran ja palvelun luovutuksen piirteiden välillä. Keskivertokuluttaja näyttäytyykin siis ratkaisuharkinnassa punnintaa esiin tuovana välineenä, koska tarkastelemalla keskivertokuluttajan näkökulmaa, tuomioistuimen on punnittava keskivertokuluttajan erilaisia vaihtoehtoja toimia.

6 HAVAINTOJA KESKIVERTOKULUTTAJASTA – KUKA ON KESKIVERTOKULUTTAJA?

6.1 Keskivertokuluttaja on näkökulma, ei henkilö

Tutkimuksen toisella tutkimuskysymyksellä ”Miten unionin tuomioistuin määrittelee keskivertokuluttajan käsitteen?” pyritään selvittämään vastausta siihen, kuka keskivertokuluttaja on. Onko kyseessä jokin maaginen unionin tuomioistuimen keksimä henkilö vai jotain muuta? Edellä luvuissa 3–5 on käsitelty niitä käyttöyhteyksiä, joissa keskivertokuluttaja esiintyy osana unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuja. Seuraavaksi tutkimuksessa pyritään vastaamaan tähän kysymykseen siitä, kuka ja millainen keskivertokuluttaja on.

Edellä ensimmäisessä luvussa esitellyt kysymykset, joiden arvioinnissa unionin tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajan käsitettä, ovat kaikki vaikeita ja tulkinnallisia. Unionin tuomioistuin on todennut, että liiketoimen laajuus on esimerkiksi sellainen kysymys, johon on mahdotonta antaa tyhjentävää vastausta ongelman ratkaisutavasta kaikissa tapauksissa.¹²² Koska kuitenkin nämä kysymykset ovat toistuvia ongelmatilanteita, on unionin tuomioistuimen tullut kehittää jokin tapa arvioida asioita. Toisaalta, koska ei voida antaa yhtä tyhjentävää ratkaisutapaa kaikkiin tapauksiin, tulee ratkaisutavan olla sellainen, että se joustaa mahdollisimman hyvin useamman eri tilanteen arviointiin. Keskivertokuluttaja toimii tällaisena lähestymistapana arviointiin.

Siitä, että kysymykseen liiketoimen laajuudesta ei ole yhtä yksittäistä ratkaisutapaa ja että unionin tuomioistuimen mukaan vastausta tulee etsiä keskivertokuluttajan avulla, voidaan toisaalta johtaa, että keskivertokuluttaja ei voi olla kaikissa ratkaisuissa samanlainen. Koska jos keskivertokuluttaja ja sen näkökulma olisi aina sama, olisi keskivertokuluttajan näkökulma juuri tällainen yksi tyhjentävä

¹²² Ks. esimerkiksi asia C-349/96, *CPP*, ECLI:EU:C:1999:93, kohta 27.

ratkaisutapa, joka ei unionin tuomioistuimen mukaan ole mahdollinen. Keskivertokuluttaja ei siten voi olla jokin kaikkien erilaisten kuluttajien mediaani, jonka tapa toimia ja näkemykset olisivat aina samanlaisia, ja joka mahdollistaisi aina yhden absoluuttisen ainoan vastauksen jokaiseen kysymykseen.

Unionin tuomioistuimelta itseltään on kysytty, miten keskivertokuluttajan näkökulmaa tulisi arvioida. Asiassa *Phantasialand-tapaus*¹²³ ennakkoratkaisua pyytänyt kansallinen tuomioistuin kysyi unionin tuomioistuimelta, onko keskivertokuluttajan näkökulma vain teoreettinen katsontakanta, vai onko keskivertokuluttajan näkökulma sellainen, että sen ratkaisemiseksi tuomioistuin voi ottaa vastaan empiiristä todistelua¹²⁴.

Unionin tuomioistuin vastasi tähän kysymykseen toteamalla vain, että se pystyy yleensä arvioimaan keskivertokuluttajan näkökulman oman tietämyksensä perusteella, mutta kuitenkin, jos kansallisella tuomioistuimella on erityisiä vaikeuksia tämän arvioinnin tekemisessä, unionin oikeus ei estä sitä hankkimasta asiantuntijalausuntoa kansallisten säännösten mukaisesti asian selvittämiseksi.¹²⁵ Unionin tuomioistuimen mukaan keskivertokuluttajan näkökulman arvioinnissa voidaan siis hyödyntää asiantuntijalausuntoja.

Unionin tuomioistuin ilmaisi asian niin, että unionin oikeus ei ole esteenä sille, että kansallinen tuomioistuin, jolla on erityisiä vaikeuksia keskivertokuluttajan näkökulman arvioinnissa, hankkii asiantuntijalausunnon asian selvittämiseksi. Viittaaminen erityisiin vaikeuksiin tarkoittanee sitä, että unionin tuomioistuimen mukaan arviointi tulisi lähtökohtaisesti tehdä ilman asiantuntija-arvioita.

Unionin tuomioistuin ei kuitenkaan vastannut suoraan kysymykseen siitä, onko keskivertokuluttajan näkökulma vain teoreettinen katsontakanta. Se että unionin tuomioistuimen mukaan lähtökohtaisesti asiantuntijalausuntoja ei tarvita, vaan että tuomioistuimen oma tietämys riittää, viittaisi siihen, että kyseessä on ainakin

¹²³ Asia C-406/20, *Phantasialand*, ECLI:EU:C:2021:720.

¹²⁴ Asia C-406/20, *Phantasialand*, ECLI:EU:C:2021:720, kohdat 21 ja 22.

¹²⁵ Asia C-406/20, *Phantasialand*, ECLI:EU:C:2021:720, kohdat 46 ja 47.

lähtökohtaisesti teoreettinen katsontakanta, jota voidaan tarvittaessa tukea empiirillä. Tämä teoreettinen katsontakanta tarkoittanee jotain kussakin asiassa ennakkoratkaisua päättämässä olleiden tuomareiden arvioimaa kuvitteellista kuluttajaa.

Jos keskivertokuluttaja olisi jokin aito kuluttaja, kuten esimerkiksi jokin tilastollisesti määritelty kuluttajien mediaani, olisi keskivertokuluttajan näkökulma sellainen, että asiantuntijalausuntojen käyttäminen osana ratkaisua olisi hyödyllistä. Se että asiantuntijalausuntoja ei lähtökohtaisesti tarvita osoittanee siihen, että kyseessä on jokin kuvitteellinen keskivertokuluttaja.

Unionin tuomioistuin on kuitenkin antamassaan ennakkoratkaisussa asiassa *AZ-tapaus*¹²⁶, lausunut asiantuntijalausuntojen tarpeesta eri tavalla. Asiassa oli kyse siitä, että onko neutraliteettiperiaate esteenä sellaiselle kansalliselle sääntelylle, jonka mukaan alennetun verokannan soveltaminen konditoriatuotteisiin riippuu ainoastaan konditoriatuotteen vähimmäissäilyvyysajasta. Puolassa sovellettiin nimittäin sääntelyä, jossa alennetun verokannan soveltaminen konditoriatuotteisiin oli sidottu siihen, oliko tuotteen säilyvyysajaksi merkitty yli vai alle 45 päivää. Sääntely olisi unionin tuomioistuimen mukaan neutraliteettiperiaatteen vastainen, jos tämä ero säilyvyysajassa ei vaikuttaisi merkittävästi keskivertokuluttajan päätökseen valita toinen näistä konditoriatuotteista¹²⁷.

Unionin tuomioistuin ei kuitenkaan muista ennakkoratkaisuistaan poiketen ottanut lainkaan kantaa siihen, miten keskivertokuluttaja tuomioistuimen mukaan kokee asian, vaan unionin tuomioistuin totesi vain, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on toteutettava konkreettinen tutkimus sen selvittämiseksi, onko vanhenemispäivä ratkaiseva keskivertokuluttajan näkökulmasta, kun tämä tekee konditoriatuotteita ja leivoksia koskevan ostopäätöksensä¹²⁸.

¹²⁶ Asia C-499/16, AZ, ECLI:EU:C:2017:846.

¹²⁷ Asia C-499/16, AZ, ECLI:EU:C:2017:846, kohta 31.

¹²⁸ Asia C-499/16, AZ, ECLI:EU:C:2017:846, kohta 32.

Siten unionin tuomioistuimen mukaan ainakin joissain tilanteissa tutkimuksen tekeminen keskivertokuluttajan näkökulman arvioimiseksi on välttämätöntä. Se että keskivertokuluttajan näkökulman arvioimisen tueksi tulee ottaa konkreettinen tutkimus, tuo myös keskivertokuluttajan näkökulmaa lähemmäs todellisuutta ja aitoa kuluttajaa. Toisaalta se että unionin tuomioistuin ei arvioinut keskivertokuluttajan näkökulmaa itse on kuitenkin poikkeuksellista ja lähtökohta näyttää aikaisemmin todetun mukaan olevan se, että asiantuntijalausuntoja ei tarvita.

Sen sijaan, että keskivertokuluttaja olisi jokin maaginen henkilö, keskivertokuluttaja näyttäisi siis olevan näkökulma arvioida asioita ja sanoittaa tuomioistuimen tekemää pohdintaa. Unionin tuomioistuin arvioi siis asiaa kuvitteellisen kuluttajan näkökulmasta. Se että kyseessä on kuvitteellinen kuluttaja ei kuitenkaan tarkoita, että tämä kuluttaja voisi toimia ihan ennustamattomalla tavalla ja unionin tuomioistuin voisi kuvitella ihan mielensä mukaan, mikä tämän kuvitteellisen keskivertokuluttajan näkökulma asiassa on.

Tutkimuksessa tarkastellut unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisujen perustelut osoittavat, että unionin tuomioistuin arvioi tätä näkökulmaa erilaisien indisioiden kautta. Näistä indisioista muodostetaan kokemussääntöjen perusteella todistuksia keskivertokuluttajan näkökulmasta asiassa. Usein nämä indisiot osoittavat kuitenkin eri suuntiin, joten unionin tuomioistuimen tulee tehdä punnintaa ratkaisuisissaan siitä, mikä on sen lopputulos keskivertokuluttajan näkökulmasta.

Unionin tuomioistuimessa ennakkoratkaisut tehdään useamman tuomarin kokoonpanoissa. Jokaisella tuomarilla voi olla erilainen käsitys siitä, kuka keskivertokuluttaja on. Onko keskivertokuluttaja siis todellisuudessa vain tuomareiden mielipiteiden keskiarvon mukainen kuluttaja? Kuten aikaisemmin on esitetty, unionin tuomioistuimen tuomioista päätetään tuomareiden enemmistön mielipiteellä eli asiasta äänestetään tarvittaessa. Tästä seuraa, että keskivertokuluttaja unionin tuomioistuimen tuomioissa on tuomarien enemmistön näkemyksen mukainen kuluttaja.

Yhteenvedon voidaan todeta, että keskivertokuluttaja ei ole mikään oikea henkilö, vaan keskivertokuluttaja on unionin tuomioistuimen kehittämä käsite ja näkökulma, joka toimii joustavana arviointityökaluna. Keskivertokuluttajan näkökulma on siis lähestymistapa, jonka avulla unionin tuomioistuin lähestyy monimutkaisia punnintaa vaativia kysymyksiä.

6.2 Keskivertokuluttaja kielellinen tulkinnan mukaan

Oikeustieteessä on luotu erilaisia tulkintateorioita, jotka auttavat ratkaisuntekijää lain tulkinnassa. Yksi tulkintateorioiden kategoria on kielelliset tulkinnat, eli lain sanamuodon tulkintaan liittyvät argumentit¹²⁹. Lähtökohta lain kielellisessä tulkinnassa on lain sanamuodon mukainen tulkinta. Tämä tarkoittaa, että lakia tulee lähtökohtaisesti tulkita niin kuin siinä lukee, eli lain sanamuodon arkikielisen merkityksen mukaisesti.¹³⁰ Vaikka tämän tutkimuksen kohteena ei ole laki, vaan unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisukäytäntö, voidaan tätä samaa kielellistä tulkintateoriaa käyttää apuna myös keskivertokuluttajan käsitteen arvioimiseen unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuissa.

Aloitetaan kielellinen tulkinta arvioimalla käsitettä ”keskivertokuluttaja” siten kuin se kirjoitetaan. Keskivertokuluttajan käsite on yhdyssana, joka koostuu käsitteistä ”keskiverto” ja ”kuluttaja”. Yleiskielessä käsite ”keskiverto” viittaa tilastolliseen keskiarvoon, joka edustaa jonkin ominaisuuden yleisintä tai keskimääräistä arvoa tietyssä joukossa. Keskiarvolla voidaan kuvata esimerkiksi tietyn väestön ikää, tuloja tai muita mitattavia tekijöitä. ”Kuluttaja” on yleiskielessä puolestaan henkilö, joka ostaa ja käyttää tavaroita ja palveluja. Kuluttajia ovat siis yleiskielessä kaikki, jotka tekevät taloudellisia päätöksiä ja osallistuvat markkinoiden toimintaan. Yhdistämällä näiden käsitteiden yleiskielen mukaiset tulkinnat, saadaan tulokseksi henkilö, jonka ostokäyttäytyminen, tulotaso, kulutustottumukset ja muut taloudelliset piirteet ovat lähellä keskiarvoa. Kun unionin tuomioistuin arvioi asiaa keskivertokuluttajan näkökulmasta, tarkoitettaisiin kielellisen tulkinnan mukaan

¹²⁹ Letto-Vanamo 2020, s. 56.

¹³⁰ Määttä 2024, s.2.

keskivertokuluttajan näkökulmalla, jonkun tällaisen keskiarvoisen kuluttajan näkökulmaa. Kysymykseksi kuitenkin edelleen jää, mitä tällä keskiarvolla tarkoitetaan, ja mistä tämä keskiarvo tulisi mitata.

Tarkastellessaan asiaa keskivertokuluttajan näkökulmista, unionin tuomioistuin käyttää tuomiolauselmissaan lähes poikkeuksetta ilmaisua keskivertokuluttaja, yhteen kirjoitettuna. Välillä unionin tuomioistuin käyttää kuitenkin samasta asiasta hieman poikkeavaa ilmaisutapaa, kuten ilmaisua ”keskivertona pidettävä kuluttaja”¹³¹. Onkin mielenkiintoista tutkia, voiko nämä erot sanavalinnassa kertoa jotain keskivertokuluttajasta.

”Keskivertokuluttaja” ilmaisuna ei rajaa käsitteen ulkopuolelle suoraan joitain tiettyjä kuluttajaryhmiä, vaan keskivertokuluttajan käsitteen alle voi yleiskielisen määritelmän mukaan kuulua kuka vain tavaroita tai palveluja hankkiva henkilö. Vaikka käsitteellisesti kuluttaja viittaa luonnolliseen henkilöön, ei unionin tuomioistuin näytä keskivertokuluttajalla tarkoittavan vain luonnollisia henkilöitä, vaan keskivertokuluttaja voi olla myös oikeushenkilö. Esimerkiksi *Levob Verzekeringen ja OV Bank-tapauksessa*¹³² yhtiö myi ohjelmistoja vakuutusyhtiölle. Vakuutusyhtiölle myytävän ohjelmiston on mitä todennäköisemmin sellainen, että se ei hyödytä luonnollisia henkilöitä, joten luonnolliset henkilöt tuskin ovat yhtiön asiakkaita. Tämän ratkaisun kontekstissa siis keskivertokuluttajalla tarkoitetaan vakuutusyhtiötä tai muuta vastaavaa intressit omaavaa instanssia, eikä luonnollista henkilöä.

Käsitteellisesti ”keskivertona pidettävä kuluttaja”, jota unionin tuomioistuin on käyttänyt ratkaisussaan *CPP-tapaus*¹³³, ei näytä eroavan ilmaisusta ”keskivertokuluttaja.” Joskus unionin tuomioistuin käyttää kuitenkin selkeästi keskivertokuluttajan käsitteen tavanomaisesta ilmaisumuodosta eroavaa ilmaisutapaa, joka rajaa sitä, kuka keskivertokuluttaja kyseisessä tilanteessa voi olla. Esimerkiksi ratkaistessaan liittymisperiaatteen soveltamista salkunhoitopalveluihin, unionin

¹³¹ Esim. Asia C-349/96, *CPP*, ECLI:EU:C:1999:93, kohta 29.

¹³² Asia C-41/04, *Levob Verzekeringen ja OV Bank*, ECLI:EU:C:2005:649.

¹³³ Asia C-349/96, *CPP*, ECLI:EU:C:1999:93.

tuomioistuin käytti ensin tavallisesti ilmaisua ”keskivertokuluttaja”, mutta myöhemmin ratkaisun perusteluissa vaihtoi tämän ilmaisun käsitteeksi ”keskivertosijoittaja.”¹³⁴ Käsitteenä keskivertosijoittaja on selkeästi paljon suppeampi kuin keskivertokuluttaja. Keskivertosijoittaja on sellainen kuluttaja, joka kuuluu sijoittajien joukkoon, eikä vain kuka tahansa kuluttaja, joka voisi ostaa mitä tahansa hyödykkeitä. Arvioitaessa keskivertosijoittajaa ei siis huomioida sellaisia kuluttajia, jotka eivät sijoita. Tällöin keskivertokuluttajalla voidaan esimerkiksi olettaa olevan jotain sijoitusosaamista, jolla voi puolestaan olla vaikutusta keskivertokuluttajan näkökulmaa arvioitaessa.

Unionin tuomioistuin on kuitenkin vain harvoin käyttänyt tällaista rajaavaa käsitettä keskivertokuluttajan käsitteen sijasta. Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksissa rajaavaa käsitteistöä on käytetty useammin. Esimerkiksi asiassa C-41/04 Levob Verzekeringen ja OV Bank annetussa julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa julkisasiamies on käyttänyt käsitettä ”keskivertokäyttäjää” arvioidessaan sitä, onko vakio-ohjelmiston luovuttamisessa ja luovutuksen yhteydessä tehdyissä ohjelmiston muokkauksissa kysymys yhdestä ainoasta suorituksesta¹³⁵. Tämä käsite on selkeästi suppeampi kuin keskivertokuluttajan käsite. Siten kyseisessä tilanteessa arvioitaessa keskivertokuluttajan näkökulmaa, tulisi julkisasiamiehen mukaan arvioida vain kyseisen ohjelmiston potentiaalisten asiakkaiden keskiverto.

Kyseisessä asiassa annetussa unionin tuomioistuimen ratkaisussa unionin tuomioistuin ei kuitenkaan itse käytä rajaavaa keskivertokäyttäjän käsitettä, vaan käyttää laajempaa keskivertokuluttajan käsitettä. Tästä voidaankin esittää pohdinta siitä, onko tämä käsitteenvaihtelu ollut tietoinen valinta ja toisaalta, onko tällä erolla jotain merkitystä. Eli toisin sanoen, voiko tämä käsitteen valinta kertoa jotain keskivertokuluttajan näkökulmasta.

¹³⁴ C-44/11 Deutsche Bank, tuomion kohdat 21 ja 25.

¹³⁵ Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus kohta 79. C-41/04 79.

Jos unionin tuomioistuin käyttää itse rajatumpaa käsitettä, on selkeää, että unionin tuomioistuin on tarkoittanut rajoittaa näkökulmaa. Jos tuomioistuin ei ole käyttänyt rajatumpaa käsitettä, voi kuitenkin olla, että annetun ratkaisun kontekstista voidaan päätellä, että tuomioistuin on tarkoittanut yhtä rajattua näkökulmaa. Esimerkiksi voidaan pohtia jo mainittua ohjelmiston luovutusta koskevaa tapauksesta, jossa julkisasiamies käytti käsitettä keskivertokäyttäjää, kun taas tuomioistuin käytti käsitettä keskivertokuluttajaa. Tuomiolauselmalla unionin tuomioistuin arvioi kuitenkin nimenomaisesti ohjelmiston käyttäjän näkökulmaa asiassa.¹³⁶ Mikään ratkaisussa ei viitannut siihen, että unionin tuomioistuin olisi ajatellut keskivertokuluttajan näkökulmaa laajempänä kuin mitä julkisasiamies keskivertokäyttäjän käsitteellä tarkoitti.

Nämä erot julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksissa ja unionin tuomioistuimen antamissa ennakkoratkaisuissa voivat selittyä myös mahdollisesti aikaisemmin mainitulla erolla näiden kahden perustelujen tasossa: Unionin tuomioistuimen ratkaisut ovat yleensäkin yksinkertaisemmin ja suoraviivaisemmin perusteltuja. Toisaalta se, että unionin tuomioistuin käyttää johdonmukaisesti vain yhtä käsitettä, eikä vaihtelee keskivertokuluttajasta käytettävää käsitettä, lisää johdonmukaisuutta ja mahdollisesti siten myös ennustettavuutta eri ennakkoratkaisuiden välillä.

Välillä on taas niin, että julkisasiamies käyttää ratkaisuehdotuksessaan keskivertokuluttajan käsitettä, mutta unionin tuomioistuin ei käytä tätä käsitettä tai mitään sen variaatioista lainkaan tuomiossaan. Näin on esimerkiksi asiassa *Baštová-tapaus*¹³⁷ annetussa ratkaisussa. Ennakkoratkaisuasiassa kilpahevostallin pitäjä vuokrasi tallipaikkoja hevosten omistajille. Hevostallipalveluun kuului itse hallipaikan vuokran lisäksi monia erilaisia palvelujen suorituksia, kuten hevosten

¹³⁶ Asia C-41/04, *Levob Verzekeringen ja OV Bank*, ECLI:EU:C:2005:649, kohta 24. Tuomioistuin arvioi, että syyllistymättä keinotekoiseen menettelyyn, ei voida katsoa, että kuluttaja olisi ensin ostanut olemassa olevan ohjelmiston, joka oli sellainen, että siitä ei olisi ollut mitään hyötyä kuluttajalle, ja tämän jälkeen vasta ostanut erikseen ohjelmiston mukautukset, jolla ohjelmisto tehtiin hyödylliseksi käyttäjälle. Ohjelmiston luovutus ja mukautukset oli siten tuomioistuimen mukaan katsottava arvonlisäverotuksessa yhdeksi suoritukseksi.

¹³⁷ Asia C-432/15, *Baštová*, ECLI:EU:C:2016:855.

valmentamista, hevosten käyttämistä kisoissa, ruokintaa ja muuta hevosille annettua hoitoa. Unionin tuomioistuin arvioi muun muassa tulisiko näitä palveluja käsitellä arvonlisäverotuksessa yhtenä suorituksena vai useina erillisinä suorituksina.

Julkisasiamies arvioi asiaa antamassaan ratkaisuehdotuksessa keskivertokuluttajan käsitteen kautta. Tarkemmin julkisasiamies käytti ratkaisuehdotuksessaan käsitettä ”keskiverto-omistaja”¹³⁸. Tällä käsitteellä julkisasiamies rajasi keskivertokuluttajan olemaan nimenomaisesti keskiverto hevosen omistaja. Tämä on hyvä esimerkki rajaavasta käsitteestä, joka rajoittaa selkeästi keskivertokuluttajan näkökulman arviointia. Vaikka julkisasiamies käytti tällaista käsitettä, ei unionin tuomioistuin käyttänyt perusteluissaan lainkaan keskivertokuluttajan käsitettä tai mitään sen variaatiota. Kuitenkin unionin tuomioistuimen perustelujen logiikka seurasi pitkälti julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen perusteluja. Lisäksi unionin tuomioistuin viittasi useaan aikaisempaan ennakkoratkaisuun, jossa vastaavaan kysymykseen on etsitty ratkaisua keskivertokuluttajan käsitteen avulla¹³⁹. Tästä voidaan tehdä päätelmä, että unionin tuomioistuin on arvioinut kysymystä vastaavasti keskivertokuluttajan näkökulman avulla, vaikka tuomioistuin ei tätä tuonut suoraan esiin asiassa.

Siten näyttäisi siltä, että keskivertokuluttaja on voi olla mukana unionin tuomioistuimen ratkaisussa, vaikka tuomioistuin ei tätä suoraan toisikaan ilmi käyttämällä käsitettä ”keskivertokuluttaja” tai jotain muuta sen variaatiota kirjoitetuissa ennakkoratkaisun perusteluissa.

6.3 Kansallinen tuomioistuin arvioi keskivertokuluttajan näkökulman

¹³⁸ Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus asiassa C-432/15, *Baštová*, ECLI:EU:C:2016:438, kohta 61.

¹³⁹ Tuomioistuin viittasi muun muassa ennakkoratkaisuihin asioissa C-349/96, *CPP*, ECLI:EU:C:1999:93 ja C-41/04, *Levob Verzekerings ja OV Bank*, ECLI:EU:C:2005:649, joissa molemmissa on hyödynnetty keskivertokuluttajan näkökulmaa arvioidessa vastaavaa kysymystä.

Kuten aikaisemmin on tuotu esiin, unionin tuomioistuimen arvonlisäveroasioissa antamat ennakkoratkaisut, joissa keskivertokuluttaja esiintyy, perustuvat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 267 artiklan valtuutukseen, jonka mukaan unionin tuomioistuimella on valtuus antaa ennakkoratkaisu arvonlisäverodirektiivin tulkintaan liittyvissä kysymyksissä. Kysymyksessä on kuitenkin vain ennakkoratkaisu, eikä unionin tuomioistuimen antama ratkaisu korvaa kansallisen tuomioistuimen antamaa tuomiota.

Antaessaan jonkin näkemyksen ratkaistavana olevasta asiasta hyödyntäen keskivertokuluttajan näkemystä, unionin tuomioistuin on lausunut, että SEUT 267 artiklan mukaisen yhteistyön puitteissa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on tarkastaa, onko asia näin¹⁴⁰. Tällä tuomioistuin tarkoittaa, että kansallisen tuomioistuimen on tarkastettava, toimiiko keskivertokuluttaja unionin tuomioistuimen esittämällä tavalla.

Unionin tuomioistuimen tulee tämän itsensä mukaan kuitenkin tätä tarkastamista varten esittää kansalliselle tuomioistuimelle kaikki ne unionin oikeuteen ja sen tulkintaan liittyvät seikat, jotka saattavat olla hyödyllisiä kansallisen tuomioistuimen ratkaistessa asiaa¹⁴¹. Unionin tuomioistuimen antama ennakkoratkaisu toimii siis ohjenuorana kansallisen tuomioistuimen ratkaisulle siten, että unionin tuomioistuimen ratkaisussa esitetään kaikki arvonlisäverodirektiivin tulkintaan liittyvät seikat, jotka saattavat olla hyödyksi kansallisen tuomioistuimen ratkaistessa asiaa.

Käyttäessään keskivertokuluttajaa apunaan ratkaistessaan asioita, unionin tuomioistuin siis arvioi, miten keskivertokuluttajana pidettävä kuluttaja unionin tuomioistuimen mukaan toimisi ja esittää kriteerit, jonka mukaan tätä keskivertokuluttajan oletettua toimintaa on arvioitava. Unionin tuomioistuimen ratkaisussa esitelty keskivertokuluttaja on siis unionin tuomioistuimen oma näkemys keskivertokuluttajasta. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on itse tulkita, miten

¹⁴⁰ Esim. Asia C-432/15, *Baštová*, ECLI:EU:C:2016:855, kohta 73.

¹⁴¹ Esim. Asia C-41/04, *Levob Verzekeringen ja OV Bank*, ECLI:EU:C:2005:649, kohta 23.

keskivertokuluttaja ratkaistavana olevassa asiassa toimisi, toki unionin tuomioistuimen ohjenuoria seuraten. Siten keskivertokuluttaja on lopulta aina sitä arvioivan tuomioistuimen oma näkemys keskivertokuluttajasta. Kansallisen tuomioistuimen näkemys keskivertokuluttajasta tarvitse siis välttämättä olla sama kuin unionin tuomioistuimen näkemys.

Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty, että vaikka unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuissa ei ole kyse lopullisista tuomioistuinratkaisuksista, ennakkoratkaisusta on usein luettavissa vähintäänkin ”rivien välistä”, miten unionin tuomioistuimen mukaan asia tulisi ratkaista¹⁴². Kansallisen tuomioistuimen näkemyksen keskivertokuluttajasta voidaan siten odottaa seuraavan unionin tuomioistuimen näkemystä asiasta.

6.4 Keskivertokuluttaja Euroopan unionin eri jäsenvaltioissa

Unionin tuomioistuimessa käsiteltävissä ennakkoratkaisuissa on kyse unionin oikeuden tulkinnasta. Unionin arvonlisäverosääntelyä sovelletaan ennakkoratkaisuissa aina jossain jäsenvaltiossa tapahtuvaan tavaran tai palvelun luovutukseen. Euroopan unioniin kuuluu tämän tutkimuksen kirjoittamishetkellä 27 eri jäsenvaltiota, ja vaikka Euroopan unionilla on yksi yhteinen talousalue, eivät jäsenvaltiot ja niiden kansa ole identtisiä. Siten myöskään ei voida ajatella, että keskivertokuluttaja, jonka avulla näitä eri jäsenvaltioissa tapahtuvia luovutuksia arvioidaan, olisi jokaisessa jäsenvaltiossa aina samanlainen. Toki keskivertokuluttajalla voidaan ajatella olevan yhteisiä piirteitä kaikissa jäsenvaltioissa, kuten että keskivertokuluttaja on rationaalinen toimija, mutta sillä, missä jäsenvaltiossa ollaan, on luonnollisestikin oltava jotain vaikutusta siihen, millainen keskivertokuluttaja on.

Unionin tuomioistuin on vahvistanut puolalaisen konditoriayrityksen myymien konditoriatuotteiden arvonlisäverokäsittelyä koskevassa ennakkoratkaisussaan tämän asian. Unionin tuomioistuin nimittäin totesi, että se onko konditoriatuotteen

¹⁴² Ojanen 2016, s. 208.

säilyvyysaika ratkaiseva tekijä keskivertokuluttajan ostopäätökselle, tulee osoittaa tutkimuksella, jossa tutkitaan juuri puolalaisen keskivertokuluttajan näkökulmaa¹⁴³. Jos keskivertokuluttaja olisi kaikissa jäsenvaltioissa sama, ei tutkimusta olisi tarvinnut tehdä juuri puolalaisen keskivertokuluttajan näkökulman selvittämiseksi. Keskivertokuluttajan näkökulma on siten riippuvainen tosiasiallisesta ympäristöstään.

Toisaalta se, että keskivertokuluttajan näkökulma eroaisi aina jäsenvaltiosta riippuen, voi myös toimia arvonlisäverojärjestelmän neutraalisuuden tavoitetta vastaan. Jos keskivertokuluttajan näkökulma on eri jäsenvaltioiden välillä, voisi se johtaa siihen, että jäsenvaltioissa arvonlisäverodirektiivin sääntelyä sovelletaan eri tavoin, mikä ei ole yhtenäisen arvonlisäverojärjestelmän tavoitteiden mukaista ja voi häiritä verotusjärjestelmän ulkoista neutraalisuutta¹⁴⁴, jolla tarkoitettiin sitä, että kansallinen verojärjestelmä ei saisi vaikuttaa yllättävällä tavalla valtioiden rajat ylittävään taloudelliseen toimintaan.¹⁴⁵

Unionin arvonlisäverosääntely ei oikeudellisen ympäristönkään näkökulmasta sijaitse tyhjiössä, vaan unionin arvonlisäverosääntelyä sovelletaan jäsenvaltioissa aina kansallisen lain ohella. Arvonlisäverotusta koskevat ratkaistavat asiat ovatkin usein sellaisia, että ne liittyvät jäsenvaltion tuomioistuimessa käytävään oikeudenkäyntiin, jossa on kyse niin unionin oikeuden kuin kansallisenkin lain soveltamisesta. Onkin mielenkiintoinen kysymys, miten kansallinen muu kuin arvonlisäverotusta koskeva sääntely mahdollisesti vaikuttaa keskivertokuluttajan näkökulman arviointiin.

Tällaisesta pohdinnasta oli kyse muun muassa unionin tuomioistuimen *Comphania União de Crédito Popular-tapauksessa*¹⁴⁶. Tapauksessa portugalilainen panttilainaamo myönsi lainoja, joiden vakuutena on irtainta omaisuutta. Tällainen

¹⁴³ C-499/16, AZ, ECLI:EU:C:2017:846, kohta 32.

¹⁴⁴ Smith 1996, s. 8.

¹⁴⁵ Vastaavaa pohdintaa on esitetty teoksessa Centore – Sutich 2015.

¹⁴⁶ Asia C-89/23, *Comphania União de Crédito Popular*, ECLI:EU:C:2024:333.

toiminta oli Portugalin lain nojalla, arvonlisäverodirektiivin edellyttämällä tavalla¹⁴⁷, vapautettu arvonlisäverosta. Panttilainaamo toimi siten, että se myönsi lainan irtainta panttia vastaan ja mikäli lainanottajat eivät lunastaneet panttaamiinsa esineitä takaisin tai lainaan liittyvät maksut olivat yli kolme kuukautta myöhässä, panttilainaamo myi tämän pantatun omaisuuden huutokaupalla. Tästä huutokaupasta perittiin lainanottajalta 11 % provisio. Ennakkoratkaisun kysymyksenä oli, voitiinko tätä pantin myyntiä huutokaupalla pitää liitännäisenä lainan myöntämiseksi, jolloin myös huutokaupasta peritty proviisio tulisi pääsuoritteeseen (lainanantaminen) tavoin olla vapautettu arvonlisäverosta.

Kansallisen tuomioistuimen mukaan huutokauppausta ei voitu pitää sellaisena panttilainan myöntämiseen liittyvänä palveluna, jonka erottaminen panttilainan myöntämisestä olisi keinotekoisia. Siten sen mukaan huutokauppausta olisi lähtökohtaisesti pidettävä erillisenä lainan antamisesta. Kansallinen tuomioistuin halusi ennakkoratkaisulla kuitenkin varmistaa sen, tulisiko asiaa tulkita toisin, koska Portugalin lainsäädännön mukaan lainan myöntäjä on velvoitettu järjestämään tällaisen huutokaupan. Toisin sanoen kysymys oli siitä, tulisiko tällaisen lainan asettaman velvollisuuden takia huutokauppausta pitää liitännäisenä panttilainan myöntämiseksi.

Unionin tuomioistuin lähtee jälleen kerran siitä liikkeelle perusteluissaan, että asiaa on tarkasteltava keskivertokuluttajan näkökulman kautta arvioiden, onko suorituksella keskivertokuluttajalle itsenäistä tarkoitusta.¹⁴⁸ Unionin tuomioistuimen mukaan panttilainan myöntämistä ja pantattujen esineiden myyntiä huutokaupalla kolmen kuukauden määräajan, jonka kuluessa lainanottaja ei ole täyttänyt sopimusvelvoitteitaan, päättymisen jälkeen ovat erillisiä ja itsenäisiä suorituksia. Tähän lopputulokseen tuomioistuin päätyi siksi, että pantin myyntiä huutokaupalla ei voida pitää panttilainan myöntämisen tavanomaisena seurauksena.

¹⁴⁷ Arvonlisäverodirektiivin 135 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on vapautettava verosta luottojen myöntäminen ja välitys sekä luotonantajan harjoittama luottojen hallinta.

¹⁴⁸ Asia C-89/23, *Comphania União de Crédito Popular*, ECLI:EU:C:2024:333, kohta 37.

Tavanomainen seuraus olisi tuomioistuimen mukaan se, että laina maksettaisiin takaisin ja pantti palautuisi lainanottajalle.¹⁴⁹

Keskivertoinen lainan ottaja voi siten välttyä huutokauppaukselta sekä provision maksamiselta ja siten huutokaupalla ei ole itsenäistä tarkoitusta keskivertokuluttajalle. Täten huutokaupan ei voitu katsoa olevan erottamaton osa panttilainan myöntämistä siitä huolimatta, että kansallisella lainsäädännöllä säädetään huutokaupan järjestämisestä ja perittävästä provisiosta.

Vaikka siis käytännössä kansallinen laki edellytti huutokaupan järjestämistä ja provision perimistä liitännäisenä lainan myöntämiselle, meni keskivertokuluttajan näkökulma tämän lain vaatimuksen edelle. Toisaalta koska vaatimus huutokaupan järjestämisestä oli ehdollinen, voidaan myös argumentoida, että keskivertokuluttajan näkökulma ei mennyt tämän vaatimuksen edelle, vaan sen avulla vain arvioitiin, täyttyykö tämä ehdollisuus. Eli jos unionin tuomioistuin olisi katsonut, että keskivertokuluttaja ei maksa lainaa takaisin, jolloin lainan panttina ollut irtain huutokaupataan, olisi huutokauppa kenties voitu katsoa liitännäiseksi lainan myöntämiselle.

Kansallisen lain vaikutuksesta keskivertokuluttajan näkökulmaan oli osittain myös kyse aikaisemmin käsitellyssä *komissio v. Ranska-tapauksessa*¹⁵⁰, jossa unionin tuomioistuin arvioi, onko neutraliteettiperiaatteen vastaista, että kansallisen sosiaaliturvalainsäädännön perusteella korvattaviin lääkkeisiin sovelletaan eri verokantaa, kuin lääkkeisiin, jotka eivät kansallisen lain mukaan ole korvattavia.

Ennakkoratkaisussaan unionin tuomioistuin arvioi, että lääkkeet eivät olleet samankaltaisia, koska niiden ominaisuudet eivät vastanneet toisiaan, ja siten erilainen arvonlisäverokohtelu ei ollut neutraliteettiperiaatteen vastaista. Unionin tuomioistuimen mukaan juuri tuotteiden korvattavuus oli se lääkkeiden eroava

¹⁴⁹ Asia C-89/23, *Comphania União de Crédito Popular*, ECLI:EU:C:2024:333, kohta 46.

¹⁵⁰ Asia C-481/98, *komissio v. Ranska*, ECLI:EU:C:2001:237.

ominaisuus, joka oli omiaan vaikuttamaan kuluttajan ostopäätökseen, ja teki lääkkeistä siten neutraliteettiperiaatteen soveltamisen näkökulmasta erilaisia.

Tätä voidaan kuitenkin pohtia myös toisesta näkökulmasta. Voisiko olla, että koska korvattavuudesta päätetään muun kansallisen sääntelyn perusteella, niin tosiasiassa ratkaisu lääkkeiden erilaisuudesta on tehty jo aikaisemmin, jolloin tuomioistuimen ei tarvitsisi arvioida tätä enää uudestaan arvonlisäverotuksessa. Koska arvonlisäverojärjestelmän yksi tavoite on järjestelmän tehokkuus ja markkinahäiriöiden välttäminen, voisi tällainen yhdenmukaisuus muun sääntelyn ja arvonlisäverosääntelyn välillä olla myös järjestelmän tavoitteiden mukaista.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut syventää ymmärrystä siitä, kuka keskivertokuluttaja on ja miten keskivertokuluttajan käsite vaikuttaa arvonlisäverotuksen tulkintaan ja soveltamiseen. Tutkimus aloitettiin tarkastelemalla erilaisia yhteyksiä, joissa unionin tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajan käsitettä. Tällä tarkastelulla pyrittiin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen siitä, mikä on keskivertokuluttajan käsitteen oikeudellinen merkitys unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä.

Tarkastelussa tunnistettiin kolme isoa kokonaisuutta, joissa unionin tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajan käsitettä. Ensimmäinen näistä on neutraliteettiperiaate, joka kumpuaa vahvasti arvonlisäverosäätelyn taustalla olevasta pyrkimyksestä kilpailun kannalta mahdollisimman neutraaliin säätelyyn. Keskivertokuluttajan hyödyntäminen neutraliteettiperiaatteen soveltumisen arvioimisessa tarkoittaa tutkimuksen perusteella sitä, että tuotteiden tai tavaroiden samankaltaisuus, joka on neutraliteettiperiaatteen soveltumisen edellytys, määräytyy sen perusteella, ovatko tuotteet keskivertokuluttajan mielestä samankaltaisia.

Tarkastellessa arvonlisäverojärjestelmän taustalla olevaa pyrkimystä mahdollisimman neutraaliin verojärjestelmään, yhdeksi neutraalisuuden ulottuvuudeksi tutkimuksessa tunnistettiin kuluttajaneutraalisuus, jonka mukaan verotus ei saisi vaikuttaa kuluttajan valintoihin. Neutraliteettiperiaatteen soveltumisen arvioiminen tällä tavalla keskivertokuluttajan, eli kuluttajan näkökulmasta sopii siten erittäin hyvin yhteen tämän kuluttajaneutraalisuuden edistämisen kanssa.

Toinen yhteys, jossa unionin tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajan käsitettä on tutkimuksen mukaan tilanteet, joissa tuomioistuin arvioi mahdollisuutta poiketa jakamisperiaatteesta, jonka mukaan arvonlisäverotuksessa lähtökohtana ja pääsääntönä on suoritusten erillisuus ja itsenäisyys. Näitä poikkeuksia jakamisperiaatteesta on kaksi; tilanne, jossa monitahoisen suorituksen katsotaan

koostuvan kahdesta pääsuoritteesta sekä tilanne, jossa suoritus koostuu pääsuorituksesta sekä sille liitännäisistä liitännäissuorituksista. Molempien näiden kohdalla poikkeuksen soveltuminen riippuu siitä, miten keskivertokuluttaja ymmärtää ostamansa tavarain tai palvelun, yhtenä kokonaisuutena vai erillisinä suorituksina.

Sen arvioiminen, mitä keskivertokuluttaja kokee ostavansa, tulee unionin tuomioistuimen mukaan tehdä erilaisia indisioita tunnistamalla. Unionin tuomioistuimen tarkoittamat indisiot voidaan jakaa älyllisiin, eli ratkaiseviin indisioihin, ja aineellisiin indisioihin. Aineelliset indisiot eivät suoraan kerro pitääkö keskivertokuluttaja suorituksia yhtenä vain erillisinä, mutta yhdistämällä näitä erilaisiin kokemussääntöihin, voidaan löytää joko suoritusten erillisyyteen tai yhteen kokonaisuuteen viittaavia todistuksia.

Kolmas ja viimeinen isompi kokonaisuus, jonka arvioimisessa unionin tuomioistuimen tunnistetaan käyttävän keskivertokuluttajan käsitettä, on suorituksen laadun määrittely tavaraksi tai palveluksi. Tutkimuksen perusteella tässä arvioinnissa näyttäisi korostuvan suoritusten pilkkominen osatekijöihin ja sen jälkeen sen arvioiminen, mikä on kunkin osatekijän merkitys keskivertokuluttajalle. Jos suurin merkitys keskivertokuluttajalle on suorituksen osatekijällä, joka luokitellaan palveluksi, on suorituksessa kyse palvelusta. Jos taas suurin merkitys on osatekijällä, joka on luonteeltaan tavarain luovutus, on suorituksessa kyse tavarain luovutuksesta.

Kaikki näistä kolmesta yhteydestä, jossa unionin tuomioistuin hyödyntää keskivertokuluttajaa ovat sellaisia, jotka vaativat paljon tulkintaa ja punnintaa erilaisien vaihtoehtojen välillä. Tutkimuksen perusteella näyttäisikin siltä, että keskivertokuluttaja on unionin tuomioistuimen esittelemä näkökulma, jonka avulla tuomioistuin pyrkii tekemään tätä punnintaa.

Keskivertokuluttajan näkökulma unionin tuomioistuimen ratkaisuisissa tarkoittaa tutkimuksen perusteella sitä, että unionin tuomioistuimen perusteluissa asetetaan

kuvitteellisen kuluttajan asemaan ja pyritään arvioimaan, mitä tämä kuluttaja kokee ostavansa. Tämä lähestymistapa sopii hyvin yhteen arvonlisäverojärjestelmän kanssa, jossa arvonlisävero kaatuu lähtökohtaisesti aina ostajan maksettavaksi, vaikka myyjä keräisikin arvonlisäveron. Arvonlisävero vaikuttaa siis lähtökohtaisesti kuluttajaan, joten on sopivaa, että arvonlisäveron määrään vaikuttavia asioita arvioidaan kuluttajan näkökulmasta.

Keskivertokuluttaja ei siis ole kukaan todellinen kuluttaja, vaan keskivertokuluttaja on unionin tuomioistuimen kuvitteleva kuvitteellinen kuluttaja. Se että keskivertokuluttaja on kuvitteellinen kuluttaja, ei kuitenkaan tarkoita, että tämä keskivertokuluttaja käyttäytyisi aivan arvaamattomasti. Näyttäisi nimittäin siltä, että keskivertokuluttaja toimii rationaalisesti, sillä ennakkoratkaisuissa pohditaan muun muassa sitä, onko keskivertokuluttajan järkevää tehdä jotain. Tämä rationaalisuus on toisaalta myös varmasti perusedellytys sille, että unionin tuomioistuimen perusteluja voidaan ylipäätään pitää vakuuttavina.

Se että keskivertokuluttaja on kuvitteellinen kuluttaja, ei myöskään tarkoita, että kuluttaja olisi olemassa jossain tyhjiössä. Tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että unionin tuomioistuimen kuvitteleva keskivertokuluttaja on kuluttaja, joka voisi oikeassa elämässä oikeasti tehdä arvioitavana olevan oston. Eli esimerkiksi jos jonkin tavaran tai palvelun ostajilla on yleensä jotain tiettyä tietotaitoa tai osaamista, on myös silloin kuvitteellisella keskivertokuluttajalla tämä osaaminen. Tai esimerkiksi, jos tavara tai palvelu luovutetaan jossain tietyssä jäsenvaltiossa, omaa keskivertokuluttaja tämän valtion asukkaalle tyypillisiä piirteitä.

Toisaalta siitä, että keskivertokuluttaja on vain unionin tuomioistuimen luoma teoreettinen katsontakanta, johtuu että unionin tuomioistuimen mukaan keskivertokuluttajan näkökulman arvioinnin ei tarvitse perustua empiriaan, kuin vain poikkeuksellisesti. Unionin tuomioistuin jopa näyttäisi suhtautuvan välttelevästi empirian ja asiantuntijalausuntojen hankkimiseen. Siten esimerkiksi voi olla, että yhtiö pyrkisi osoittaa heidän asiakkaidensa toimivan jollain tietyllä tavalla, mutta keskivertokuluttajan katsottaisiin toimivan toisella tavalla. Tutkimuksen mukaan

unionin tuomioistuimen näkemys olisi nimittäin se, että liiketoimen luonteenomaisten piirteiden, jotka tuomioistuimen on arvioitava, vastaisesti toimivan kuluttajan käyttäytymistä ei tarvitse huomioida.

Keskivertokuluttajan käsitteen käytön kielellisen arvioinnin perusteella voidaan havaita, että unionin tuomioistuin käyttää hyvin johdonmukaisesti käsitettä ”keskivertokuluttaja”. Tämä käsitteen yhtenäinen käyttö korostaa sitä, että unionin tuomioistuin näyttää kehittämällä käsitteen pyrkineen luomaan yhdenmukaisen tavan arvioida suoritusten luonteita. Toisaalta se, että käsitettä käytetään myös kansallisissa tuomioistuimissa, kertoo siitä, että unionin tuomioistuin näyttää onnistuneen tässä tavoitteessaan. Tätäkään tutkimusta tuskin olisi päädytty tekemään, jos unionin tuomioistuin ei käyttäisi käsitettä johdonmukaisesti tässä yhdessä muodossaan.

Kielellisen tulkinnan perusteella unionin tuomioistuin käyttää kuitenkin välillä myös poikkeavaa ilmaisutapaa, kuten käsitettä ”keskivertosijoittaja.” Nämä poikkeavat käsitteet ovat suppeampia käsitteitä kuin ”keskivertokuluttaja”, joten näitä käsitteitä käytettäessä itse käsite voi kertoa paljon keskivertokuluttajan näkökulmasta. Esimerkiksi keskivertosijoittajalla voidaan olettaa olevan enemmän ymmärrystä taloudesta, kuin keskivertokuluttajalla on. Toisaalta tutkimus on osoittanut, että käsitteen muodosta riippumatta keskivertokuluttaja on muutenkin lähtökohtaisesti kussakin arvioitavassa tilanteessa hieman erilainen, eikä ole olemassa mitään kaikkia aloja koskevaa universaalia keskivertokuluttajaa. Täten siitä, että unionin tuomioistuin on valinnut käyttää laajempaa käsitettä ”keskivertokuluttaja” ei voida välttämättä päätellä, että kuluttajalla ei olisi jotain tiettyä ominaisuutta, joka esimerkiksi keskivertosijoittajalla olisi.

Tutkimuksen kokoavana johtopäätöksenä todetaan, että parhaimmillaan täydellisessä maailmassa keskivertokuluttajan näkökulma voi toimia objektiivisena tarkastelunäkökulmana erilaisiin tulkinnallisiin arvonlisäveroliitännäisiin kysymyksiin vastatessa. Näkökulma voisi parhaimmillaan toimia arvonlisäverojärjestelmän yhtenäisyyttä lisäävänä arviointinäkökulmana, joka sopisi erityisen hyvin yhteen

arvonlisäverojärjestelmän tavoitteen, olla kuluttajaneutraali, kanssa. Kuitenkin tutkimuksen perusteella keskivertokuluttajan näkökulman arviointiin liittyy tietynlaista ”hämäisyyttä”, kun esimerkiksi välillä keskivertokuluttajan näkökulmaa todellisuudessa arvioidaan liiketoiminnan harjoittajan, eikä kuluttajan, näkökulmasta tai kun välillä keskivertokuluttajan näkökulma tulee perustella asiantuntijalausuntojen avulla, ja välillä taas tämä ei ole suositeltavaa.

Loppuun vielä mahdollisista jatkotutkimusaiheista. Tämä tutkimus keskittyi keskivertokuluttajan käsitteen analysointiin unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä arvonlisäverojärjestelmän kontekstissa. Vaikka tutkimus tarjosi syvällisen katsauksen tähän aiheeseen, on olemassa useita mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita, jotka voisivat täydentää ja laajentaa ymmärrystä keskivertokuluttajan käsitteestä.

Ensinnäkin, koska tutkimuksessa ei käsitelty unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten ratkaisukäytäntöjen vertailua, voisi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olla tutkia, miten keskivertokuluttajan käsite ymmärretään kansallisissa tuomioistuimissa ja toisaalta tutkia, miten tämä käsitys eroaa unionin tuomioistuimen keskivertokuluttajasta.

Toiseksi, koska tutkimuksessani keskityttiin pääasiassa arvonlisäverotukseen, voisi olla mielenkiintoista tutkia, miten keskivertokuluttajan käsitettä arvioidaan muilla oikeudenaloilla, kuten esimerkiksi tavaramerkkioikeudessa, ja verrata tätä arvonlisäverotuksen keskivertokuluttajaan. Jos osoittautuisi, että keskivertokuluttajan näkökulma on eri oikeudenaloilla sama, voisi se tarjota syvemmän ymmärryksen keskivertokuluttajan näkökulmasta.